

Tartu Universitet
Det humanistiske og kunstneriske fakultet
Instituttet for fremmedspråk og kulturer
Avdelingen for skandinavistikk
Norsk språk og litteratur

MØTE MED TROLL

Bacheloroppgave

Rika Tapper

Veileder: Per Daniel Sävborg, PhD

Tartu

2019

Innholdsfortegnelse

1. Forord.....	4
2. Innledning	5
2.1. Troll som fenomen av samfunnet.....	5
2.2. Temavalg, aktualitet og nytte av bacheloroppgaven.....	6
2.3. Formål	6
2.4. Viktigste forskere	7
2.5. Begrepet <i>troll</i>	7
3. Teori.....	9
3.1. Modeller	9
3.2. Det overnaturlige.....	9
3.3. Eventyr og sagn	10
3.4. Folketro	10
3.5. Fri-og bokprosateori	11
3.6. Lüthis dimensjonalitet	11
3.6.1. Endimensjonalitet.....	11
3.6.2. Todimensjonalitet.....	12
3.7. Honkos kriterier:.....	13
3.7.1. Perseptuelle vilkår	13
3.7.2. Psykofysiske vilkår	13
3.7.3. Normbrudd	13
4. Metode	14
5. Materiale	15
5.1. Landnåmabok	15

5.2.	Samtidssagaer	15
5.3.	Lovtekster	16
5.4.	Kongesagaer	17
5.5.	Fornaldersagaer	18
5.6.	Islendingesagaer	19
6.	Analyse.....	20
6.1.	Endimensjonalitet	20
6.1.1.	Interaksjon.....	20
6.1.2.	Dag	25
6.1.3.	Geografisk avstand.....	31
6.2.	Todimensjonalitet	34
6.2.1.	Normbrudd	34
6.2.2.	Natt.....	42
6.2.3.	Dårlig vær	43
6.2.4.	Redd, trøtt, ensom og sjalu.....	46
7.	Konklusjon	52
8.	Litteraturliste	54
9.	RESÜMEE	59
10.	Vedlegg	62

1. Forord.

Jeg vil takke min veileder Per Daniel Sävborg for hans råd, støtte, tid og oversettelse av norrøne tekster som tilhører ulike sjangrer, så som er islendingesagaer, lovtekster, samtidssagaer, kongesagaer og Landnåmabok. Uten disse oversettelsene hadde det ikke vært mulig for meg å skrive denne oppgaven. Jeg vil også takke Antonina Kostina for konstruktiv kritikk, stor støtte, motivasjon og språkredigering.

2. Innledning

I denne parten av oppgave er det først beskrevet troll som samfunnsfenomen. Det er også en del av temautvalget «Møte med troll». Etter det er det presentert forskningsspørsmålet og tidligere forskning. Så er det forklart begrep *troll* og temaets aktualitet. Deretter er det skrevet om kildematerialet.

2.1. Troll som fenomen av samfunnet

Året 1263 fortalte Sturla Þórðarson ved hoffet til kong Magnus Huldar saga (II 232) som antakelig innebar en skriftlig trollkonesaga, som ikke er bevart i dag. I dag vet man ikke hva denne sagaen dreide seg om. (II 232) Ektefellen til kong Magnus var fascinert av trollkonesagaen, og hun kunne ikke sove på grunn av denne følelsen. Takket være denne sagaen fikk Sturla en anerkjennelse av kong Magnus, og han fikk oppgave om å skrive kongebiografier. (Lindow, 2014: 37-38) Dermed kan det sies at trollhistorier hadde en viktig rolle for middelalderens mennesker.

Da Sturla fikk en slik anerkjennelse av kongen på grunn av sin trollkonesaga, betegnet det hvor mye denne lille sagaen om ei trollkone egentlig betydde for kongen. Så trollkone var noe som fascinerte middelalderens mennesker. Det viser at fortellinger om troll var aktuelle allerede på denne tida. Trollene er avbildet i flere sagaer i løpet av middelalderen, men da middelalderen tok slutt, forsvant ikke forestillingene om og interesse for troll.

Troll er også en figur som har blitt forestilt i nordiske eventyr, men som også preger nasjonalromantikens kunstperiode, for mytologiske vesener skapte nasjonalfølelse. Flere kunstnere i Norden har malt trollmotiver og lot troll til å inspirere seg, for eksempel Peter Nikolai Arbo, Otto Sinding, Adolph Tidemand, Hans Gude, Eilif Pettersen, Theodor Kittelsen og Erik Werenskiold - som alle har skapt en rekke grafiske tegninger eller malerier om troll. (Lindow, 2014: 78) Troll har også vært inspirasjonskilde for forfattere, for eksempel Holger Drachmanns «Trodtøj: Folkesagn i nytidsliv», Arne Garborgs «Haugtussa» (Lindow, 2014:114) og Henrik Ibsens «Peer Gynt» har alle blitt skrevet om trollmotivet (Lindow, 2014:119) som baserer seg på troll i de norske eventyrene. (Lindow, 2014:114) Konnotasjoner som mennesker har i dag når en sier «troll,» er ofte bøker om mummitrollene, som er skrevet av Tove Marika Jansson. Disse trollene er vennlige og passer på hverandre. (Lindow, 2014:128). Det finnes også en estisk kunstner,

Pille Tammela, hvem sine mange bilder med troll har blitt solgte både i Estland og i Norge. Så det viser at troll har blitt et kulturfenomen i fortida, men fortsetter å være det også i framtida. Likevel har troll også blitt endret fra litteratur- og kunstmotiv til turistmagnet. Man har åpnet flere trollbutikker som får profitt av å selge trollplakater, -lysestaker, -kopper og -skjorter. Dermed har troll nå til dags også blitt til et masseprodukt. (Lindow, 2014:130)

2.2. Temavalg, aktualitet og nytte av bacheloroppgaven

Mitt tema «Møte med troll» er aktuelt, fordi det er den første oppgaven som ser på troll i alle norrøne tekster basert på dimensjoner. I tillegg inneholder oppgaven en tabell som kartlegger alle trollepisoder, der vesen er kalt for troll. I noen av disse episodene er troll også kalt for ånd, berserker, blåmann og hekse. I tabellen finnes det 71 trollepisoder, men ikke alle episodene er blitt analysert i denne bacheloroppgaven, siden omfanget av materiale er for stort. For å bedre forklare teorien, er det også presentert en tabell som inneholder ulike kriterier som analysedelen senere går ut fra. I tabellen er det først angitt sagaenes navn, kapittel, noen ganger også sidetall. Flere sagaer mangler sidetall fordi det er også brukt elektroniske sagaer som en kan finne i en internettside som heter «norsesaga.» Elementene som oppstår i teksten, er markert med et kors. Hvis elementet ikke opptrer i teksten, er feltet i tabellen tomt. Sagaene som inneholder todimensjonale episoder (normbrudd, natt, dårlig vær, psykofysisk tilstand, overraskelse) og endimensjonale episoder (interaksjon, ingen normbrudd, dag, energisk, fjern geografisk avstand, mangelen av redsel godt vær) er markert i tabellen. Tabellen kan være nyttig for forskere eller andre mennesker som er interessert i trollepisoder som er knyttet til dimensjoner.

2.3. Formål

Denne oppgaven vil gå tilbake til det opprinnelige trollet i middelalderen og se hvordan møte med troll er forestilt i tekster som stammer fra norrøn periode, et unntak er eddadiktning. For å analysere troll i eddadiktning, trenges det større viten om diktets form, ulike konnotasjoner og henvisninger som lyrisk språk inneholder, særlig når teksten stammer fra middelalderens periode.

2.4. Viktigste forskere

Ut fra dette kan det hevdes at troll også er aktuelle i dag. Trollologi som er knyttet til dimensjonalitet, er viktig i konteksten av forskning, for det er to verdenskjente sagaforskere som har utforsket dimensjonalitet i samband med sagaer. Disse kjente forskerne er Per Daniel Sävborg og Aðalheiður Guðmundsdóttir. Aðalheiður Guðmundsdóttir har betraktet dimensjonalitet i fornaldersagaer. Hun har skrevet for eksempel «The Other World in the Fornaldarsögur and in Folklore (2004)», og «Behind the cloak, between the lines: Trolls and the symbolism of their clothing in Old Norse tradition (2017)». Daniel Sävborg har skrevet artikler «Avstånd, Gräns och Forundran: Möte med det overnaturliga i islänningasagan (2009)» og «The Icelander and The Trolls- The Importance of Place (2018)» Han har utforsket hvordan det overnaturlige og fantasiskildringer er framstilt i islendingesagaer.

2.5. Begrepet *troll*

Jacob Grimm har gransket i dette begrepet i samband med etymologi og han har trukket en grense for dens betydningsfelt (Arnold, 2005:114):

« Troll neut.,gen.Trölls, Swed. Troll, Dan.Trold, though often used of giants, is yet a more comprehensive term, including other spirits and being possessed of magic power, and equivalent to our monster, spectre, unearthly being. (Arnold, 2005: 114)»

Senere har begrepet troll blitt forklart i ei islandsk ordbok: «In popular Icelandic usage risi denotes size, jötunn strength, þurs lack of intelligence; thus hár sem risi, sterkr sem jötunn, heimskr sem þurs» (Cleasby & Vigfusson 1874: 498). »

Martin Arnold hevder at det eldste trollet som har blitt avbildet, finnes i eddadikt og skaldevers som inneholder mytologisk stoff og som har sine røtter i den førkristne perioden. (Arnold, 2005:112) Det kvinnelige trollet i eddadiktet (et norrønt dikt, ifølge Bokmålsordbok) skildrer det matriarkalske samfunnet hvor trollkona er den ledende figuren. Vanligvis er hun farlig og har demoniske preg. (Arnold, 2005:123)

Jotun er vanligvis et stort og fæl troll som bosted er i naturen, for eksempel nær fjell, skog, sjø. (Jakobsson, 2018: 44) Troll kan også betegne en rasende berserk, som kan forvandle seg til dyr. De er ville, så ikke bare deres utseendet, men også deres atferd peker

på bjørn eller hund. (*Berserk*, Store norske leksikon) De «bet i skjoldene, tutet som hunder, våpen bet ikke på dem, de åt glør og gikk gjennom ild.» (*Berserk*, Store norske leksikon) Det finnes ikke bare én betegnelse på troll. Ordet troll har blitt brukt i konteksten av hekser, når et menneske behersker trolldom. Trolldom er sett på som synonym til magi. (Jakobsson, 2013: 293) I tillegg til hekser brukes også ordet blåmann, som betyr en afrikaner. Dessuten blåmann ble sett på som et overnaturlig vesen. (Jakobsson, 2013: 294) Etter Jakobsson (2013: 293-294) betegner begrepet troll ikke bare mennesker, men omfatter også ulike vesener, som kan være de døde, spøkelses, eller det kan også bety dyr som kalv, drake eller villsvin: «Troll might mean a heathen spirit that has been activated by a ritual sacrifice, and there are further instances where the word is used in a similar fashion.» (Jakobsson, 2008:47)

Det finnes også metaforisk bruk av ordet troll når det pekes på noens storhet eller styrke. (Jakobsson, 2013: 294) Det er også andre metaforiske uttrykk som brukes hvis noen ligner på troll eller «Troll ta dine venner» som er brukt til å banne. (Jakobsson, 2013:294)

Det hvilken navn for troll er brukt, er ikke så viktig, det at han/hun er troll er det som skaper illusjonen om den andre dimensjonen. «Den som kallar en hjälte for troll försöker förflytta sin motståndare från männens värld till en annan.»(Jakobsson, 2013: 295)

Som vi så i dette eksemplet er troll ikke noe entydig betegnelse. Tvert imot er troll en tvetydig skikkelse, som er knyttet til den andre verdenen, for det er noen som kan være ikke-menneskelig, og ofte har det en overnaturlig kopling til den andre verdenen. (Jakobsson, 2013: 296-297)

3. Teori

I teoridelen forklares det begrep «overnaturlig, eventyr, sagn, memorat, todimensjonalitet, endimensjonalitet,» for å granske om møter med troll har vært karakterenes fantasi eller virkelighet for middelalderens mennesker. For å gjøre dette er det brukt modellen i artikkelen «Memorates and the Study of Folk Beliefs» (1964) skrevet av en finsk folklorist Lauri Honkos og en kjent sveitsisk eventyrforsker Max Lüthis folkloristiske modell i boka «European folktale: the nature and the form» (1986).

3.1. Modeller

Lüthis modell har blitt valgt på grunn av at det er den eneste modellen som lar å betrakte historier, som eventyr og sagn, i samband med dimensjonalitet. Lauri Honkos modell (1964) brukes på grunn av at det er den eneste folkloristiske modellen som handler om det som skaper overnaturlige erfaringer i memorater. Dermed passer de godt til å utforske det overnaturlige i sagaepisodene. Teoriens svakhet er at det ikke kan brukes til å utforske alle episoder. Det gjelder episodene som har blitt nevnt i innledningen.

3.2. Det overnaturlige

I bokmålsordboka finnes to definisjoner av det overnaturlige: «som ikke er bundet av naturlovene» og «som overstiger det normale eller naturlige i styrke, størrelse eller lignende».

Når en har et overnaturlig personlig møte med et vesen og en forteller om sin erfaring videre i første persons form, er det ifølge en svensk folklorist, Sydow, *memorat*. (ifølge Brunvand, 1968:201, Sydow, 1934) Dermed er det også nå til dags flere historier som gjelder ånder (betegnes noen ganger også som troll) som man kan ane å finnes i mørket eller hvem sin tilværelse man sanser. (Honko, 1964: 11) Historier om troll er aldri helt like fordi alle historier har sine egne preg, og det gjelder også trollhistorier. Det er betinget av muntlig tradisjon. Memorater kan endre seg og motiver som er koplet til overnaturlig vesen kan forsvinne hvis fortelleren eller mottakergruppe synes de er overflødige. (Honko, 1986: 12) I løpet av tiden mister skildringen motiver, som ikke er kjerne til historien, som

historien kan eksistere uten. Motiver kan spre fra et sted når motivet er talt videre til annen folkegruppe, som tar over motivet, men gjør også endringer i historien. (Honko, 1964:12)

3.3. Eventyr og sagn

Lüthi bruker det tyske begrepet *Märchen* for eventyr og *Sagen* for sagn som egentlig stammer allerede fra Wilhelm og Jacob Grimm i 1812, da det utgav sine eventyrsamlinger. (Brunvand, 1998: 230) I oppgaven er det brukt norske begrep for å unngå blanding av norske begrep med tyske. Disse begrepene har blitt forklart fordi begge har ulike forhold til sannhet. Derfor er det brukt først folklorist William Bascoms definisjon av sagn og eventyr til å forstå hva som er betraktet som fantasi og hva som er betraktet som virkeligheten i episodene som analyseres.

Det viktigste kravet for eventyr er at ingen tror på at hendelsene i dem har virkelig skjedd. Eventyrene strever ikke etter sannheten, alle vet at det inneholder fantasi elementer. (Bascom, 1965:4) Bascom hevder (1965:4) at eventyr er fantasiskapte, og de kan ha ulike funksjoner, for eksempel underholdning eller moralitet. Det som karakteriserer eventyr er at de begynner med en konkret formel og karakterer kan være både mennesker og overnaturlige vesener. Det som gjelder handlingsstedet og tiden i narrativ, så oppstår handlingen ofte verken i noe konkret tid eller sted. Eventyr kan utspilles i fjern fortid og fjerne land. (Bascom, 1965:4) Det motsatte til eventyr er sagn, noe som har større troverdighet fordi at man tror på sagn og gjennom det også eksistensen av overnaturlige vesener. (Bascom, 1965:4). Troverdighet av *Sagn* skapes vanligvis gjennom bruk av handlingenes konkrete sted og tid. Mennesker kan tro på ulike historiske hendelser som krig og konflikter mellom høvdinger eller det overnaturlige. Dermed finnes det også ulike sagn, som kan enten være sakrale eller ikke. (Bascom, 1965:4) I denne oppgaven er det betraktet trollepisoder som inneholder overnaturlige innslag og som likner på sagn.

3.4. Folketro

Folketro «are prose narratives which, like myths, are regarded as true by the narrator and his audience, but they are set in a period considered less remote, when the world was much as it is today». (Bascom, 1965: 4)

3.5. Fri-og bokprosateori

«Regarding medieval Icelandic literature, it seems clear that authors used not only literary motifs but also folk and fairy tale motifs from oral tradition. It is commonly believed that the less ancient the text, the more folktale motifs it will contain. (Guðmundsdóttir, 2014: 27)» Så det er synlig at noen sagaer inneholder motiver fra eventyr, men hvordan er sagaer skapt?

Det er to teorier som forklarer hvordan sagaene har fått den formen de har i dag. Friprosateori er en teori som påstår at sagaene er muntlig traderte historiske kilder, mens bokprosateori hevder at sagaene kan betraktes mer som fantasi (ifølge Tønsberg, 2012:6 som refererte Mundal, 2004) Det er også noe som denne oppgaven leter etter. For å gjøre det, er det valgt ut fire kriterier, to av dem er overnaturlige, og to andre karakteriserer fantasiepisoder. De to fantasikriteriene er den fjerne avstanden og interaksjonen, mens de to virkelighetskriteriene er natt og normbrudd. Det er brukt nettopp disse kriteriene for å se om trollepisodene er fantasi eller virkelighet.

3.6. Lüthis dimensjonalitet

Knyttet til sagn og eventyr er oppfatningen av verden som baserer seg på ulike dimensjoner.

3.6.1. Endimensjonalitet

Ifølge Lüthi (1986:10) er eventyr preget av det tyske begrepet *eindimensjonalitet*. I oppgaven blir det brukt det norske begrepet endimensjonalitet. Det går ut fra at karakterene i historier, som møter et overnaturlig vesen, føler ikke at de har møtt noe overnaturlig eller fremmede. De føler at dette vesenet tilhører til menneskeverden, karakterene skiller seg ikke fra den andre dimensjon. Det finnes bare én dimensjon hvor man lever i, både mennesker og alle andre vesener. Selv om disse vesenene har magiske evner, blir de ikke betraktet som noe fremmed. (Lüthi, 1986: 10) Når karakter møter det overnaturlige i eventyr, er det overnaturlige noe som er naturlig og vanlig og en del av karakterens hverdagsliv og virkelighet. (Lüthi, 1986:10) Dermed er karakterene ikke overrasket beundrede og tviler ikke på at det de opplever er virkelig når møtet med det overnaturlige finner sted. (Lüthi, 1986: 6-7) Når karakterene er redde i historiene, er de

ikke redd på grunn av at de er redde av det overnaturlige, men bekymrer over farer. (Lüthi, 1986:7) «The hero shows neither astonishment nor doubt. (Lüthi, 1986: 6-7)»

Bascom har hevdet (1965:4) at i eventyr skjer møter med det overnaturlige i fremmede land, ikke hjemme. Lüthi (1986:9) har sagt hvordan geografisk avstand er den markøren som markerer det eneste skillet mellom karakterer og vesener. «Apparently the only way the folktale hero can express spiritual otherness is through geographical separation. (Lüthi, 1986:9)» Når karakter møter det overnaturlige i eventyr, er det noe som er naturlig og vanlig, og en del av karakterens hverdagslig liv og virkelighet. (Lüthi, 1986:10)

3.6.2. Todimensjonalitet

Men sagnverden inneholder helt motsatte situasjonen. Selv om Lüthi ikke har brukt begrepet todimensjonalitet, er det blitt brukt av andre forskere som Daniel Sävborg og Aðalheiður Guðmundsdóttir. Dermed var det logisk å fortsette å bruke samme begrep for å betegne trollepisoder som etter karakterenes mening hadde skjedd i virkeligheten. Den todimensjonale oppfatningen av de overnaturlige episodene oppstår når karakterer i historier opplever at det er noe annet, i tillegg til menneskeverden, hvor det overnaturlige vesenet stammer fra. (Lüthi, 1986: 10) I den todimensjonale verdenen oppfører karakter, som møter overnaturlige vesener, seg helt annerledes enn de gjør i endimensjonale episoder. Karakterer er redde og føler angst etter møter med det overnaturlige. Møte med det overnaturlige er noe som overrasker, skaper tvil, men det er ingen interaksjon mellom troll og mennesker, for de snakker ikke sammen. (Lüthi, 1986: 10)

Vanligvis det er distanse mellom mennesker og det overnaturlige. Dette er framhevet ved hjelp av ulike elementer som uttrykker at episodene var overnaturlige og skal betraktes som opplevelser som har egentlig funnet sted.

3.7. Honkos kriterier:

3.7.1. Perseptuelle vilkår

Ifølge Lauri Honko er det mulig å se hva som gir episodene overnaturlig karakter og hva som lar mennesker til å tro at det de erfarer er noe overnaturlig. I tillegg lar hans teori å se hvorfor noen episoder ikke er overnaturlige, mens andre er det. Han har påstått at det finnes perseptuelle vilkår, det hvordan man ser på sine omgivelser, som er ett av kriteriene for at overnaturlige vesener skulle vise seg. Når det er storm eller noe annet som årsaker at mennesker ikke ser alt tydelig, tyder det på at det overnaturlige vesenet kommer inn i et narrativ. Det er mørkt om natta, og takket være mørket kan mennesker tro på at de har sett noe overnaturlig. Når det er dagen, skjer det sjelden at man treffer overnaturlige troll, og man kan skjelve med øyene alt som er omkring mennesket, fordi perseptuelle vilkårene er gode. (1964: 11)

3.7.2. Psykofysiske vilkår

Ikke mindre viktig er psykofysiske vilkår, menneskers emosjonelle tilstand når man møter overnaturlig vesen. Er man trøtt eller søvnnig, er man mer åpent til å tolke erfaringen som noe overnaturlig. (Honko, 1964:14) Når man føler seg livlig, uthvilt og energisk, er troll vanligvis ikke noe overnaturlig.

3.7.3. Normbrudd

Overnaturlige episodene innebærer vanligvis noen normbrudd. Det betyr at en norm som har en bestemt verdi som man må følge i samfunnet, blir brutt og det resulteres i straff. Overnaturlig vesen forsvinner etter mennesker er straffet. (Honko, 1964: 16) Det er en gjerning som årsaker at troll åpenbarer seg. Det som preger de overnaturlige episodene er at karakterene bare aner at troll finnes i nærheten, men man verken ser eller hører troll. I tillegg finnes det noen elementer i historien som beviser at det som man har erfart, har vært overnaturlig. Så hvis man analyserer alle disse episodene, kan man finne ut om mennesker har sett på trollepisodene som fantasi eller virkelighetskildringer.

4. Metode

I metodedelen er det skildret hvor jeg har fått materialet fra, men også forklart ulike norrøne sjangrer hvor materialet tilhører og gitt en kort oversikt over innholdet i kildene.

Jeg har fått største delen av kildemateriale av Daniel Sävborg, som har oversatt flere episoder fra norrønt og som laget en oversikt over norrøne tekster som har trollepisoder i seg: lovtekster, islendingesagaer, Landnámabok, kongesagaer, men også samtidssagaer som omfatter bispesagaer.

Jeg har skaffet trollepisoder i fornaldersagaer. Metoden var å lete etter ordet «troll» i alle fornaldersagaene i «snerpa», som er en islandsk database som inneholder alle digitaliserte fornaldersagaene. Det finnes også sagaepisoder hvor det bare nevnes tröllskap (trolldom) uten at det nevnes noe troll, fordi trolldom gjelder også flere andre vesener, hekser. Hvis det ikke ble direkte nevnt ord troll, ble episoden ikke tatt med i analysedel.

Dermed inneholder dimensjonenes analysedel ikke episoder som finnes for eksempel i Ragnars saga loðbrókar (kapittel 8,10) og Gautreks saga (kapittel 11) hvor det bare er nevnt ordet trolldom uten at det finnes ordet troll. Det ble lett etter ordet troll for å fastsette hvilke fornaldersagaer innebærer møter med troll. Største delen av episodene som jeg har brukt, er danske oversettelser fra norrønt. Jeg har skaffet Oldtidssagaerne bind 1-6, for den er den nyeste oversettelsen av fornaldersagaer, samt også den eneste nye oversettelsen av fornaldersagaene i Skandinavia. De to siste bindene av Oldtidssagaerne, bind 7 og bind 8, har enda ikke blitt publisert. Dermed, for å få oversikt over fornaldersagaene som bind 1-6 ikke omfatter, brukte jeg sida norsesaga. Det finnes det flere fornaldersagaoversettelser som er oversatt fra norrønt til norsk av en lektor, Kjell Tore Nilssen. Det har også blitt brukt estiske oversettelser av *Den Enarmede Egils Saga Eindhendta* som finnes i bok *Kolm Saagat Põhjamaade Muinasajast* (2011) og den engelske oversettelsen av Helga Tåtten, som stammer fra *Seven Viking Romances* (1985).

5. Materiale

I analysedelen er det brukt 38 tekster. Disse tekster er *Landnámaboka*, *Járnsíða*, *Gulatingsloven*, *Frostatingslov*, *Den Eldre Borgarting Kristenretten*, *Magnus Lagabøtes landslov*, *bispesaga Guðmundar saga Arasonar hin elzta*, *Sturlunga saga: Tord kakales saga*, *Sturlunga saga: Om Snorri i Skálavík*, *Olav Tryggvassons saga: Trolls tåtte*, *Legendariske saga om Olav den Hellige*, *Heimskringla*, *Óláfs þátrr Geirstaðaálfr*, *Tåtten om Orm Storolvsson*, *Sagaen om Fljotsdölane*, *Tåtten om Jøkel Buesson*, *Sagaen om Gunnar, tullingen på Keldugnup*, *Tåtten om Torstein Oksefot*, *Grettes saga*, *Sagaen om slaget på heia*, *Sagaen om Torskefjordingene*, *Floamanna saga*, *Finnboge den sterkes saga*, *Fostbrødrenes saga*, *Gange-Hrolf saga*, *Bårds saga*, *Eyrbyggja saga*, *Grim-Lodenkinns saga*, *Orvar-Odds saga*, *Halfdan Brønufostrá saga*, *Sagaen om kjalnesingene*, *Rolf Krakes saga*, *Egils Saga Eindhendta*, *Sagaen om Bosi og Herraud*, *Ketil Høngs saga*, *Tåtten om Norna-Gestr*, *Tåtten om Helgi*, *Hromund Gripssons saga*, *Søría saga Sterka*, *Illuga saga*.

5.1. Landnámabok

Den eldste delen av *Landnámabok* stammer fra 1100-tallet og er forfattet av Are Frode. *Landnámabok* er en historisk kilde, som inneholder genealogier, men det inneholder også informasjonen om islendingenes gårder, arv og slekt. Det er historier om bosettelse av Island og islendingenes liv etter det. Det gir informasjon om 430 mennesker på Island. Boka dekker årene fra 870 til 930. (*Landnámabok*, Store norske leksikon)

5.2. Samtidssagaer

Det er tre trollepisoder som er blitt analysert senere. Episoden hvor islendingen Asbjørn møter et troll og episoden om Snorri er begge i *Sturlunga saga* som tilhører til bispesagaer og er en undersjanger av samtidssagaer. *Sturlunga saga* kan være skrevet ned av Sturla Þordarðarson på 1300-tallet. Det er en sagasamling fordi det består av flere sagaer som omfatter handlinger på Island i tidsrommet 1117-1284. (*Sturlunga saga*, store norske leksikon). Den viktigste delen av *Sturlunga saga* er *Íslendinga saga* som inneholder historiske hendelser som ferder, morder mellom islendinger og rettssaker (Andersson, 1978:158), men gir også informasjon om Islands politiske situasjon, holdninger til penger, hvordan folk oppfattet moralitet, seksuelle relasjoner på Island, og undertrykkelse av

Norge. Likevel sammenlignet med islendingesagaer er handlingslinjen fattigere. (Andersson, 1978:159-160)

Det er også skildringen om det eneste islandske sjøkamp som kalles Floi, som var i full gang på sjøen i nærheten av Island. *Tord kakales saga* handler om perioden fra 1242-1250. Teksten ble skrevet ned etter 1250, nemlig etter Þorðrs død (1956), for saga handler om både hans tjeneste hos den norske kongen og hans død i 1256. Det er også noen narrativer om Sturla Þorðarson. (Carron, 2006:161-162) Ifølge Carron er *Tord kakales saga* representert i *Sturlunga saga* fordi det er ekteskaps relasjoner mellom slekten Sturlunger og slekten Skarðverjar som begge er avbildet i sagaen. Egenart av *Tord kakales saga* er dens historisk verdi, alle hendelser, blant annet kamper pågår på Island. Det er to versjoner av *Tord kakales saga* en er i *Króksfjarðarbók* (ca 1350), som er også den episoden som skal drøftes her, men den andre finnes i *Reykjarfjarðarbok*. (Carron, 2006:161-162)

5.3. Lovtekster

I tillegg til sagaer finnes det også en annen sjanger hvor man kan finne beskrivelser av troll. Det er lovtekster. Lovene inneholder oppførselsnormer som er nedskrevet, og som man trenger for å bygge opp og bevare en velfungerende stat. Formålet av lovene i Norden var å forsikre makt og kontroll over samfunnsmedlemmene. Opprinnelig hadde rikskongene rett til å utarbeide lover, men senere ble det verven til kongen. Likevel måtte lovene godkjennes av lagting. (Jørgensen, 2013) «I forbindelse med rikssamling og statsdannelse ble det anlagt overordnede ting, det islandske Alltinget og fire lagting i Norge, ett for hver del (*Gulating, Frostating, Borgarting og Eidsivating*). (Jørgensen, 2013, 265)» Det er en setning som oppstår i 5 (*Járnsíða, Gulatingsloven, Frostatingslov, Den Eldre Borgarting Kristenretten, Magnus Lagabøtes landslov*) lovtekster. Denne setningen forbyr «å vekke troll opp.» Det er også en annen benevnelse av troll som finnes i *Diplomatarium Islandicum* hvor det er forbudt å spise middag med troll.

Den Eldre Frostatingsloven «inneholder eldgamle norske rettsregler, samlet og er nedskrevet på 1000–1200-tallet (store norske leksikon).»

Det består av flere håndskrifter – noen baserer seg på håndskrifter som er gått tapt, men stammer antakelig fra 1260. Det er også noen fragmenter som er nedskrevet på ca. 1200-

og 1300-tallet. (Jørgensen, 2013: 279) Det ble erstattet med *Magnus Lagabøtes landslov*. (Sunde, 2019) Landslov var gyldig til 1274/1276. De eldste delene er fra 1200, men yngre er fra året 1350 (Jørgensen, 2013: 279) *Lagabøtes lov* var gyldig i hele Norge – den innebar kristenrett, men også rett for adelen. (Sunde, 2019)

Den Eldre Gulatingsloven stammer fra 1250, og det er bevart tre fragmenter som antakelig er fra begynnelsen av 1200-årene. Både *Frostatingsloven* og *Den Eldre Gulatingsloven* sto ved lag inntil 1274. (Jørgensen, 2013: 279)

Jarnsiða er en lovsamling som ble laget ferdig i 1271, og i dag er dens innhold bevart i *Staðarholsbok*. Selv om Sturla Tordasson, en kjent historiker og kongens rådgiver, prøvde å tilpasse lovteksten for islendinger, var lovsamlingen likevel for norsk, fordi den baserte seg i stor grad på den norske Gulatingsloven. Derfor vant den ikke noe positiv mottagelse i det islandske samfunnet, og mange protesterte mot denne loven. Av den grunnen ble det byttet ut med en annen lovsamling som het Jonsbok. (Jørgensen, 2013:282) *Den Eldre Borgathings–Kristenrett* stammer fra begynnelsen av 1300-tallet. Det er bevart i tre håndskrifter. Det var gyldig til 1274/1276. (Jørgensen, 2013: 279) *Diplomatarium Islandicum* er diplomer og brev som er historiske kildemateriale om Island. Den første nedskrivningen er fra 1185. (*Diplomatarium Islandicum*, store norske leksikon)

5.4. Kongesagaer

Kongesaga er en av de eldste sagasjangrene som vanligvis handler om livet av norske konger, særlig deres livshistorier, fødsel, ekteskap, kamper og død. Handlingene i kongesagaene gjelder tidsperioden 900-1300. Det betyr at det ble forfattet flere biografier om konger som Olaf Tryggvason (995-1000) and Olav den hellige (1015-1030). (Andersson, 1978: 145)

Kongesagaene der kongen møter overnaturlige troll handler om Olav Tryggvason og Olav den hellige. Disse sagaer er *Olavs saga Tryggvasson*, *Olav Tåtten Geirstaðaalfr* *Legendariske saga om Olav den hellige*, *Heimskringla: Den legendariske Olav saga* (II 325).

5.5. Fornaldersagaer

Fornaldersagaer har tre underklasser som er heltesagaer, vikingesagaer og eventyrsagaer. Heltesagaene er tragiske og med seriøst innhold. Disse sagaene handler om helter som ofte kommer fra en kongeslekt eller blir konge. Vikingesagaene dreier seg om vikinger som reiser til fjerne steder, herjer og dreper mennesker og overnaturlig vesener der og gifter seg med vakre prinsesser. Eventyrsagaene handler om historier hvor en kjempe møter alle slags eventyrlige vesener som troll, ånder, draker. Vikingesagaene og eventyrsagaene inneholder flere eventyrmotiver, og de likner på hverandre på grunn av lik innhold. Dermed behandler Lassen vikingesagaene og eventyrsaga som en undersjanger av fornaldersaga. (Lassen, 2018:26) Vikinge- og eventyrsagaene er betraktet som en undergruppe også i denne oppgaven.

Det er flere heltesagaer som har trollepisoder som Rolf Krakes saga (ca. 140-tallet), Sagen om Half og hans kjemper (ca. 1220-1280), Orvar-Ods saga (1250-1300), Asmund Kjempedreperers saga (ca. 1300-tallet). Likevel oppstår det vesener som er kalt troll bare i Rolf Krakes saga og Pile Ods saga.

Eventyr-og vikingesagaene er ifølge Anette Lassen (2018:27) «Fridtjof den Modiges saga (ca. 1275-1325), Ketil Høngs saga (1300-tallet), Grim Loddenkinns saga (1300-tallet), Hromund Gripssøns saga (1600-tallet), Sagaen om Bose og Herrød (1300-tallet), Egils Saga Eindhendta (1300-tallet), Sagaen om Illuge; Grids fostersøn (1400-tallet), Sørle den Sterkes saga (1400-tallet). Alle disse sagaene er blitt brukt i analysen.

Selv om det har blitt påstått at de eldste fornaldersagaene stammer fra perioden fra ca. 1300-tallet, er det ikke umulig at de ble skrevet ned før dette. Sagaene har blitt spredte ved hjelp av hukommelsen og de ble muntlig tradert. De eldste fornaldersagaene kan være skrevet ned i 1350, men noen hevder at de stammer fra på 1400-tallet. Det rår ikke noe klar konsensus over sagaenes datering, men det er sikkert at sagaene har eksistert som muntlig tradisjon. Handlingen i sagaene pågår før Island ble bosatt og strekker seg til Harald Hårfagres regjeringstid. Handlingssted er ikke alltid i Skandinavia, men disse sagaene er likevel preget av skandinavisk oppfatning av verden. (Liestøl, 1957, ifølge Kristjansson, 1998, s. 341-343)

5.6. Islendingesagaer

«The important part of the action in such tales takes place during the first century of the Icelandic commonwealth, from c.930 to c.1030, though introductory sections may deal with events in Norway and Iceland during the main period of the settlement of Iceland, c.870-930. (Ólason, 2004:101)» Innholdet i islendingesagaer kretser vanligvis rundt eiendom, relasjoner mellom familiemedlemmer, sosiale normer, ære og blodhevn. (Ólason, 2004:101) Disse faktorene hadde sine røtter i hedendommen i vikingastida, men kristne islendinger fortsatte å bruke disse elementene. (Ólason, 2004:110) «Two different cultural worlds played over the minds of Icelanders after Iceland was Christianised.» (Ólason, 2004:110)

Hvis en islending krenker ære til en annen islending, måtte man hevne seg eller komme til en kompromiss. Hvis man mislyktes, kunne også slekten ta hevn dersom partene ikke kunne inngå en avtale. (Ólason, 2004:102). Else Mundal har også hevdet at konflikt har en betydningsfull rolle i islendingesagaer. Dermed siterte hun Anderssons (1967) konfliktskjema som har seks faser: «innleiing, konflikt, klimaks, hemn, forsoning, avslutning. (Mundal, 2013 :456)»

6. Analyse

6.1. Endimensjonalitet

I denne analysedelen er det fokusert på interaksjon som er ett av kriteriene til Max Lüthi. Hvis episoden innebærer interaksjon, er den endimensjonal, fantasiskildring. (Lüthi, 1986:8) Hvis det mangler interaksjon, er det en todimensjonal virkelighetskildring. Det andre kriteriet er Lauri Honkos kriterium om overnaturlig erfaring. Dette kriteriet handler om at en todimensjonal erfaring pågår hvis det er dårlig vær og natt. (Honko, 1964: 11) Hvis det er dag, er det en endimensjonal episode som forestiller fantasiverden. Vanligvis møter karakter overnaturlige vesen i et fjernt sted. (Lüthi, 1986: 8) Dermed er det også betraktet geografisk avstand.

6.1.1. Interaksjon

Denne delen er bygd på Lüthis modell at det finnes interaksjon i endimensjonale episoder.

Det er ingen interaksjon i *Diplomatarium Islandicum* der er et forbud «å spise middag med troll (II 224).» Grunnen er at når et mennesket spiser sammen med noen, opptrer det ikke alltid samtale, for en er fokusert på mat. Vanligvis oppstår det ingen fysisk kontakt. I *Járnsíða* (265), *Gulatingsloven* (497), *Frostatingslov* (182), *Den Eldre Borgarting Kristenretten* (372), *Magnus Lagabøtes landslov* (51), er sagt at «en må ikke vekke troll opp.» I dette tilfellet kan det være interaksjon, for person kan være sint når hans sovn blir brutt. Dermed kan han slå noen og det kan oppstå en konflikt. På den annen side er det mer sannsynlig at man ikke reagerer voldsomt når en blir våknet opp. Så lovene er endimensjonale. *Landnámabok* mangler også interaksjon fordi Einar ikke snakker med troll, selv om han ser en trollmann, men det er en stor avstand mellom dem. (107) I bispesaga *Guðmundar saga Arasonar hin elzta* (1858: 464) og *Sturlunga saga: Om Snorri i Skálavík* (1946 I: 145) inneholder en lik episode, der Snorri blir angrepet av et kvinnelig troll, men han kjemper ikke med henne. Dessuten har han ingen samtale med henne. I disse sagaene er det ingen interaksjon mellom karakter og troll. *Sturlunga saga: Tord kakales saga* (II 284) mangler også interaksjon, for troll løper etter Asbjørn, men det er ikke gjensidig interaksjon. Det er ingen interaksjon i kongesaga unntatt *Heimskringla* (I 328) det der sier at Olav Tryggvason kjempet med troll da han spredte kristendommen. Likevel presiseres det ikke hvordan kampen så ut og kamp med troll er nevnt bare for å

framheve Olavs makt. Så episoden er endimensjonal hvis det regnes med at kampen pågikk. Det er presentert som fakta.

Det hevdes at interaksjon er en av det mest hyppige elementene i fornalderssagaer fordi det beskrives 17 trollepisoder med interaksjon der. Det er antakelig betinget av fornalderssagasjanger som er fantasipreget. I tillegg er det 10 episoder med interaksjon i islendingesagaer (se tabellen i vedlegg). «Most of the episodes characterised by one-dimensionality are adventure stories about heroes searching for great deeds and treasures and encountering trolls, giants and dragons as part of that. (Sävborg, 2018: 201)» Ut fra påstanden av Sävborg (ibid) leter karakter etter opplevelser.

I denne bacheloroppgaven er det fokusert til en kampmotiv som kan danne en opplevelshistorie som er endimensjonal. I tillegg kan det gi helten anerkjennelse av samfunnet. Det er noen slike episoder mellom helten og troll blant fornalderssagaer og islendingesagaer som er endimensjonale. Grunnen til det kan være antakelig det samme behov for opplevelser, som Sävborg (2018:201) hevdet preger endimensjonale episodene. I islendingesaga som kalles *Grettes saga* er en eksempel av den slags interaksjon, for karakter Grette er det antakelig en opplevelse når han kjemper med ei trollkone (215-217) og det øker hans verdi når han har overvunnet troll. I *Sagaen om Fljotsdølane* er det også interaksjon. Trollepisoden kan likne på opplevelshistorier når Torvald frigjør ei jotunkvinne, for det er interaksjon når han snakker med henne. (227-210) I *Sagaen om slaget på heia* er det også kamp mellom troll og menn, (303) men der er det vanskelig å markere hvem av dem egentlig er troll, for Bard og Torbjørn begge virker å være troll. Jern biter ikke Bard, men Torbjørn tåler sår og kan stride med ham etter hans fot er avhugget. (303) Dermed kan det hevdes at det var en kamp mellom to troll. Denne historien er underholdende, men uttrykker også en situasjon der en må overgå seg selv. I *Tåtten om Orm Storolvsson* kjemper Asbjørn med et troll som er en katt Asbjørn blir drept av katten. (410). Så det var igjen fysisk interaksjon. Den samme tendensen er i *Tåtten om Jøkel Buesson* der trollene Surtr og Lyrpa mister sitt liv i kampen med Jøkel. Det er også samtale mellom trollkona Gnipa og Jøkel, for Gnipa sier til Jøkel at hennes bror vil drepe ham. (52) I *Sagaen om Gunnar, tullingen på Keldugnup* er det også interaksjon fordi trollkona Fala snakker med Gunnar og de dreper ei anna trollkona sammen. (366) Så i islendingesaga oppstår det interaksjon i form av kamp og samtale.

Hvis det ikke er interaksjon i form av en samtale, konflikt eller kamp, så er islendingesagaer todimensjonale. For eksempel oppstår det ingen interaksjon i *Floamanna saga* når Torgils ser en hval med to trollkoner på seg. (290) Han bare ser en hval, men kjemper ikke med den.

For å handle om fornaldarsagasjanger er det først betraktet heltesagaen om Orvar-Odds saga. Er der interaksjon eller ikke?

Odd finner en klippehule, hvor det brenner et bål, og to troll sitter i nærheten av det. Trollmannen var stor, stygg, hadde svart hår. (Pile Ods saga, kp 6: 60-61) Så sanser trollhøvdingen Odds og broren hans, Gudmunds, tilværelse. Han sier at de ikke skal angripe mennene og lar dem gå. «Så mumlede Od for sig selv: Usle trold, jeg vil ikke have din møggave (Pile Odds saga, kapittel 6: 61)» Det er noe som markerer at han forholder seg med forakt til troll og han kjemper med dem til alle er drept. (Orvar-Odds saga også kjent som Pile-Ods saga, kapittel 6: 61) I denne trollepisoden i Orvar Odds saga er det klar samtaleform, som tilsettes en kampmotiv. Det samme pågår når Odd møter med troll Øgmund, men den gangen har han en motstander som er veldig sterk, for Øgmund er også en demon. Det foregår en interaksjon i samtaleform når de prater om hvilket sted er det best å slå. Under kampen kaller Øgmund både seg selv og Odd for troll når han henviser til deres styrke og deres ubeseiret natur. (Orvar-Odds saga: 75) Årsaken til disse trollepisoder er i saga kan være at trollhistorier var ment til å underholde kongen, fordi Odd fortalte om sin opplevelse med Øgmund til kongen. (Orvar-Odds saga: 76) Men allerede det at han forteller om det til kongen, kan vise at kongen forventer å høre slike historier for han vil underholdning. Det var antakelig noe som konger var interessert i som viste også mottaking av trollkonesaga i Sturlu tåtten.

Er episoden i kapittel 11 også endimensjonal eller ikke? Da Odd ser en dør i busken, åpner han den og befinner seg under jorden. Deretter ser han Alfvør som er det peneste av de fire trollkonene han ser der (Orvar-Odds saga, kapittel 11: 69). Odd vil at trollkona skal følge med ham, men hun vil bare være i ro, og hun sier hans navn når hun ber ham om å slippe hennes hånd. Odd syns at hun er troll, for han har ikke sagt sitt navn til henne. (Orvar-Odds saga, kapittel 11: 69) Odd ser og hører trollkona som gjør episoden eventyrlig. Det er interaksjon mellom dem, for de har en samtale, og det er ingen fysisk avstand mellom dem. Den eneste, som avslører at hun er troll, er hennes magiske evne å

kunne Odds navn uten at mannen har sagt det til henne. Så hun virker å være mer menneske enn troll. Hun tilbyr Odd sølv eller gull for sin fridom, men han nekter. Da lover hun å sy til Odd ei magisk skjorte. (s.69) Så hennes magiske evner er hennes trolltrekk. Takket være skjorta fryser Odd aldrig, og det lar ham ikke å bli verken sliten eller sulten. Hun syr skjorta og gir den til ham, men advarer at hvis han blir redd, vil skjorta bli unyttig, og alle kan såre ham. (Orvar-Odds saga, kapittel 11: 69-70) Og med det er hennes hovedfunksjon i historien fullført. Dermed oppstår hun ikke videre i historien. Skjorta er en magisk ting som helten trenger for å overvinne motstandere. Det er igjen en trekk som preger eventyrstilen. Ifølge Alexander Eremenko (2004:8) har et overnaturlig vesen i fornalderssaga en bestemt oppgave, flere av dem er hjelpere blant dem er også Alfvør i Orvar-Odds saga, som gir helten en magisk skjorte han trenger senere i en kamp. Det er en viktig del av narrativet. Når oppgaven er fullført, forsvinner de fra historien. Slik slutter også denne episoden fordi etter at Alfvør er gitt skjorta til Odd, forsvinner hun fra narrativ, og det gis ikke noe mer informasjon om henne. (Eremenko, 2004:8) Aðalheiður Guðmundsdóttir (2017:337) har hevdet at i fornalderssagaer forestilles heltens seksuelle forhold med trollkoner, som lar drøfte seksualitet mellom kvinner og menn generelt. Omgangen med trollkoner endrer heltens posisjon i samfunnet. Derfor er det sett på som noe som er akseptert av samfunnet. Etter omgang med et fælt kvinnelig troll, er helten ikke lenger sett som en ung gutt, men en mann. Trollkone kan også være en prototyp av kvinne i middelalderens samfunn. (Guðmundsdóttir 2017: 338, 340). I *Ketil hængs saga* forelsker Ketil til Ravnhild, som er stor og vakker. De får barn som heter Grim. Ravnhild blir sjalu når Ketil gifter seg med annen kvinne. (Lassen, kp 2,3: 10-14) I *Grim Lodenkinns saga* dreper Grim flere troll, og han frigjører trollkona Geirrid fra forbannelse når han «mottar livet fra henne, kysser henne og ligger i samme seng med henne.(32)» Grim gifter seg med Lufthøne, som var forhekset troll. (Lassen, kapittel 2: 32-8) Geirrids utseende endrer og hun forandrer seg til Lufthøne. Så det er også romantiske forhold mellom menn og troll.

Ifølge *Orvar-Odd saga*, *Ketil Hængs saga*, *Grim Lodenkinns saga* er det flere samtaler og bekjempelser med troll, men er det interaksjonsskildringer også i andre fornalderssagaer?

I *Rolf Krakes saga* er det også interaksjon mellom helten Bjørn, som er sønnen til den norske kongen Hring og trollkona Hvit, som er dattera til finnekongen og kan trolldom. Interaksjonsformen er en samtale. Hun krever at Bjørn skulle ligge med henne, men han

neker å sove med fostermora si, fordi han mener at er det ekkelt. Bjørn slår henne på kinnet. Hun føler seg fornærmet og forhekser ham til å bli dyr, nemlig til bjørn. Bjørn er troll nå. Han har menneskers form om dagen, men om natta blir han til bjørn. Han isolerer seg fra alle andre (kapittel 17: 98-99) til han møter sin elskede Bera, som han har nær fysisk kontakt med. (Lassen, 2018, *Rolf Krakes saga*, kapittel 17: 100)

I *Gange-Rolv saga* kjemper Rolv med trollet Vazi som plyndrer Danmark sammen med broren sin for å hevne døden til faren. Vazis styrke og villhet gjorde ham til berserk. Han var en sterk motstander før han falt gjennom Rolvs hånd. (*Gange-Rolv saga*, norsesaga, kapittel 8) I den samme sagaen kjemper Rolv med et troll som heter Røndolf. Han var farlig når han forarget seg fordi han hylte liknende med ulv og var veldig sterk motstander som drepte masse krigere og hester. Dermed hogget Rolv hans tær og hånd og flere andre kroppsdel. (*Gange-Rolv saga*, norsesaga, kapittel 30)

Den som er litt annerledes kampmotiv knyttet til drep dukker opp i *Rolf-Krakes saga*. Bjørns historie er sluttet, men hans sønn Bødvar kjemper der med troll, som er den gang drake. Troll har store vinger og kan fly, men alle frykter ham. Drake er så skremmende at Hat, som er sammen med Bødvar, ikke vil nærme seg draken. Om natta kjemper de, og Bødvar slår sverdet gjennom dyrs hjerte. (Lassen, 2018, kapittel 23:113-115) Så denne episoden i sagaen er også endimensjonal.

Det kan hevdes at de fleste troll som har interaksjon med karakter finnes i fornaldersagaer. Det er antakelig betinget av fornaldersagasjanger som har en kopling med eventyr der handlingen kretser rundt å følge konkret handlingslinje som innebærer flere opplevelser. En forutsetning er at *Landnámabok*, samtidsagaer og flere kongesagaer mangler interaksjon kan være at disse tekstene inneholder fakta om historiske hendelser. (*Landnámabok*, store norske leksikon)

Mest parten av interaksjoner oppstår i fornaldersagaer. Grunnen til dette er at sjangeren har en sterk kopling til eventyrsjanger og at det finnes mange elementer som fornaldersaga inneholder som også preger eventyr. En av dem, interaksjon, er også brukt i denne oppgaven. Som vi så i teorikapittelet, er interaksjon et av de viktigste elementene som gjør narrativ til fantasi. Fornaldersaga og islendingesaga episodene viser at folk snakker med trollmenn eller trollkoner og kjemper med dem, ligger med trollkoner eller frigjør dem fra magi når det er kvinnelige troll. Så den fysiske og verbale

kommunikasjonen er noe som preger dette vesenet som kommer fra den endimensjonal verden. Sammenlignet med islendingesaga, hvor det opptrer også kampmotiver eller samtaler, beskriver fornaldersaga kjærlighetsforholdet mellom trollkona og mannen.

6.1.2. Dag

Hvis det er dagtid, så er episoden ikke virkelighetsskildring, for det overnaturlige åpenbarer seg i natta. (Honko, 1964:11) I denne analysedelen dreier seg om dagkriterier.

Det er dagtid i 40 episoder som viser at det er en av de mest hyppigste elementene som er presentert i hver av sagasjangrene. I 23 fornaldarsagaepisoder er det dag, og 14 islendingesaga er det dag og 1 bispesaga og 1 episode i *Landnámabok* og 1 kongesagaepisode er det dag som handlingstid. Det er også 9 fornaldersaga episoder, hvor det er natt. Så det er ikke alltid dag når trollepisoden i fornaldarsaga forekommer. Det har ikke blitt analysert alle episodene som inneholder dagtid, men tabellen med oversikt over alle episodene finnes som vedlegg i denne oppgaven.

I *Diplomatarium Islandicum* er det dagen, for en *spiser med troll middag*. (II 224). Likevel farlig overnaturlig troll tåler ikke lys, som er sagt også i *Grette saga*. (s. 47) Det er ånd Tråen i *Hromund saga Gripsson* som vil ikke kjempe med Hromund i dag, men forventer natta for å kjempe. Det at troll som er ånd ikke er aktive i dagen, viser at troll i lov ikke er ånd. Ingen kan spise med den slags troll i dagen når troll tåler ikke lys.

Det er dagtid når Orvar-Odd møter trollkona og senere får den magiske skjorta av henne. (kp 11:68-70) Det er noe som leder inn trollhistorier, for det er ikke noe dårlig syn i historien, så han kan gjøre alt man vil uten at været eller mørket forstyrrer ham. Så det er et viktig element i sagaen, som lar episoden å utvikle seg videre endimensjonalt.

Det er dag i *Landnámaboks* episode som Lindow (2014: 24) har tatt med i sin bok *The Unnatural history of trolls*. Det dreier seg om en islending Einar, som anklager nabokona si for trolldom. Naboen blir sint og han løper så fort som han kan for naboen ligger i bakhold. Einar løper til han ser en stort stein, Drongum. På steinen er det et troll som slår sine føtter sammen i vannet og lager på denne måten storm. Så kveder trollet en vise: «No giants makes more boats wet than I do» (Lindow: 2014: 24). Lindow har hevdet at dette kvadet kan bety at troll er fare for fiskere og samfunnet generelt. (Lindow: 2014: 24).

Det er dagtid i episoden, fordi man ikke kan se troll om natta på grunn av at det er mørkt. Det er det eneste endimensjonale element i *Landnámaboks* beskrivelser. Så det kan være et element som har blitt lagt til historien, for å redusere dens skremmende effekt av todimensjonalitet. Todimensjonale historier handler om hendelser som har skjedd i virkeligheten. (Lüthi, 1986)

I *Egils Saga Eindhendta*, *Saga om Bosi og Herraud*, *Illuga* saga er trollepisodene endimensjonale på grunn av at de forekommer på dagtid.

Det er nettopp dagen når Sørila hører en lyd som forstyrrer ham. Han vil vite hvor det kommer fra. Han finner ut at to blodige trollkoner kjemper for døden. Han hjelper en av dem som heter Måna, fordi hun er hans venn. De kjemper sammen mot den andre trollkona. (Sørila den sterka saga, kapittel 5)

Det er en episode i *Ketil Høngs saga* som også pågår på dagen. I nærheten av et vanndrag i Finnmark møter Grim, sønnen til Ketil, et troll som forbanner ham. Grim forteller til Ketil hvordan han ble forbannet. Trollet forsvinner. (kapittel 4, 2018, oldtidssaga)

Det er også dag i *Grim Loddenskinns saga* når Grim møter en jotun som sårer ham slik at han føler at han kommer til å dø. Så merker han en forferdelig trollkone som heter Gejrrid Gandsvigsenke, som ber tre ting av ham: å ta liv, å kysse henne, å ligge med henne i samme seng. Når han ikke gjør det, så truer hun at hun lar ham å dø, og Grim gjør det hun ønsker. Dermed blir Lufthøne frelst av Grim. Når han våkner finner han Lufthøne i stedet for trollkona. Han brenner hennes skinn i ilden. (Grims saga lodenskin, 38)

Egils Saga Eindhendta pågår også på dagen. I trollepisoden *Dráp trölla (Drep tröll)* (kapittel 16) er det drept masse troll. Egil angriper Hildir med øks. Likevel blir Egil selv også hardt såret, men han hogger av Hildirs nese. Hildir advarer andre troll med et skrik om at alt har vært bedrageri og de er i fare. Hildir og Egil kjemper hardt mot Asmund som er blitt ferdig med å drepe Gaut og har blitt med i kampen. De brenner halsen av trollet. De er ikke de eneste som dreper troll i denne episoden. Lovmann, Skröggr, dreper alene 90 troll uten problemer. Skinnefja (dattera til gud Thor og Arinnefja som er søstera til Hildir og Gautr) volder alle andre trolls død når de faller ned fra klippen. Dette skjer fordi de har sett i Skinnefjas speil, som hadde en magisk evne å blinde, og de mistet øyesynet på grunn av det. (Kuldkepp, kapittel 15) Det er bedre å drepe om dagen enn om

natta, for å drepe må en se motstanderen sin. Dermed er det dagen både i *Sørlo saga* og *Egils Saga Eindhendta*.

Det er dag i et annet kapittel i *Egils Saga Eindhendta* (kapittel 15) når jotner Hildir og Gautr og alle trollene samler seg på bryllup. De skal bestemme hvem er dyktigst og penest, forloveden til Hildir eller til Gautr. Den som har den fineste forloveden, blir kongen av Jötunheim. Trollene kan ikke inngå avtale. Derfor avgjør lovmannen Skröggr saken og bestemmer at Gaut er neste konge. (kapittel 15) Det var antakelig dagen på grunn av at det er umulig å vurdere skjønnheten om natta. En trenger godt lys for det, mørkret lar ikke å gjøre dette.

I mesteparten av trollepisodene i Ketils saga er det dag når trollepisodene finner sted. Det er tiden av hungersnød. Ketil vil fiske alene. Dermed avstår han fra selskap. I Skrova møter han ei trollkone som er finn. De kveder hinsidig og Ketil vil drepe henne med sin pile, men hun skifter utseendet, blir en hval og forsvinner. (Kapittel 5, oldtidssaga).

Det er også en annen episode som pågår i daglyset. Ketil hører bråk i skogen. Det er ei trollkone. Han spør om hvor hun er på vei. Hun sier at trollkongen har arrangert et trolleting. Likevel husker hun at Ketil har drept Koldtud, og oppfører seg likeglad mot Ketil. Hun har det travelt, og hun vil ikke forsinke seg på grunn av ham. Hun dykker ned i sjøen.(oldtidssaga, kp 3)

Alt dette skjer om dagen som i episoden i kapittel 3 hvor Hallbjørn bannlyser Ketil fra å dra til å fiske. Ketil går uten hans samtykke. Til høsten drar Ketil til sjøs. Han sovner, og mens han sover blir det dårlig vær. Han våkner på grunn av at ei trollkone rusker skipet hans. Han seiler bort fra henne, men været er likevel gruelig og stormen stiger. Han ser en hval med menneskeøyene. Båten blir ødelagt og han svømmer til kysten. Han møter ei trollkone, Ravnhild, som er stor, men vakker og forelsker seg i henne. Ketils far ser fare i Ravnhild og vil at han sønnen skal gifte seg med en rik kvinne, Sigurd. Ravnhild kommer tilbake til Ketil, men oppdager at han nå er gift og går tilbake hjem. (Kapittel 2-3)

Det er dag i *Fridtjov den Modiges saga* når det begynner å snø, kommer tåke og forferdelig kulde mens Fridtjov er til sjøs med sine kamerater. Det er umulig å se hvor de er på grunn av været, og de føler at skipet synker. Han merket en hval med to trollkoner

oppå seg. Han anklager trollkoner for stormen og dreper trollkoner, hvalen synker ned. Trollene dør på grunn av at deres rygger blir brukket. Været stilner etter det. (kapittel 6:130-131) Selv om det var dag, fornemmer Fridtjov i *Fridtjov den Modiges saga* ikke den som er omkring ham, hans syn er begrenset. Han bare sanser at det er helt uvær på sjøen; stormen og kulden forhindrer hans syn. (131)

Møte mellom Bosi og troll finner sted på dagen. Forhistorien til trollepisoden er i *Bose saga* og *Herraud* (1300-tallet) at helter møter ei bondedatter som Bose snakker med to i tre dager. Bondekona forteller til Bosi om hovgydja (hovedprestinne ifølge Bokmålsordbok) som er så trollkyndig og så farlig at ingen kan overleve møte med henne. Kolfrosta bor i et hedensk gudshus som ligger i skogen. Hun er der med en farlig gribb som morder alle som nærmer seg til Kolfrosta. Hun spiser bare kviger, og hennes mat er vaktet av en trell. Hun ser framtida og vet at hun skal snart dø, men hun vet også at neste hovgydja kommer til å være ei kvinne som heter Hleid. Kolfrosta vil gi Hleid kjøtt for å forandre henne til troll. Når en spiser kalvekjøtt som er fortryllet blir en troll. Det mennesket som er forvandlet til troll skal blote og se framtida. (norsesaga, kapittel 8) Hleid blir ikke troll, fordi Bosi avlives og Herraud har en kraftig kamp med troll Kolfrosta, som klorer ham med særlig lange negler, og han river huden fra Herraud. Til slutt dør trollet, men hennes død frambringer jordskjelv. (norsesaga, kapittel 8) Bosi og Herraud beseirer Kolfrosta i daglys, som er den beste tida for å ha kamp med troll på grunn av synlighet. Særlig når troll er sagt å være ubeseirete.

Når en antar at kampen i *Hromund saga Gripsson* hvor helten også møter en ond ånd som ble betegnet som et troll, foregår kampen også på dagen, men det skjer ikke. I noen fornalderssagaer er både dag og natt representert i episodene. I en del av episodene er det dag, så blir det natt og til slutt er det dag igjen. For eksemper er det i *Hromund saga Gripsson* dag når krigeren Hromund møter første gang et troll, Tråen, som har vunnet 520 menn i kampen og som ingen kan såre. Tråen fanger menn i en haug sammen med rikdommene deres. Hromund ser en draug i haugen og lover hans menn rikdommer hvis de våger å entre haugen. Hromunds menn vil ikke gjøre det, fordi de vet at de kommer til å miste livet der. Hromund tar åndens sverd på dagen og hans rikdom. Hromund fornærmer trollet og sier at det er feigt. Hromund tar hovedet av trollet og brenner hans kropp og seiler etterpå bort i dagslyset. (kapittel 4: 158-160)

Man kan anta at både episodene i *Hromund saga Gripsson* (1400-tallet) og *Bose saga og Herraud* (1300-tallet) foregår om natta da overnaturlige møter skjer fordi begge handler om en overnaturlig ånd som er markert som troll. Så hvorfor er så en av dem todimensjonal mens den andre er endimensjonal i henhold til natt-dag kriteriet?

En rimelig tolkning er at ånden, Tråen, vet at Hromundar vil kjempe med ham og venter til natten når han, som er det overnaturlig vesenet, kunne ha mer kraft enn Hromundar. Troll vil klore ham med negler og drepe ham som alle andre, og det at Hromundar ikke ser trollmann Tråen så godt på natta, er en fordel for troll. Det som gjelder *Bose saga og Herraud* at Kolfrosta vet tvert imot ikke at Bosi og Herraud har kommet til å drepe ham. Dermed klarer hun ikke å vente til natta kommer. Selv om motiv er det samme, er det brukt forskjellig.

Likevel kan det også være betinget av sagaens alder. *Bose sag og Herraud* ble skrevet ned på ca. 1300-tallet, og den avbilder et hedensk vesen som utfører hedenske ritualer. Det kan være at Kolfrosta symboliserer hedendommen siden hun er prestinnen i det hedenske samfunnet, og dem må man være redd for, mens trollet, Tråen, er bare en farlig ånd. Han representerer ikke hedendommen i den større forstand, så som Kolfrosta gjør. Han tjener ikke guder som Kolfrosta. Denne hedenske verden med guder var for middelaldermennesker på 1300-tallet allerede noe som ikke lenger var virkelig og ble betraktet som fantasi. Dermed er det dag i Bosi saga og i *Hrómundar saga Gripssonar* oppstår møtene både på natta og dagen, som gjør møtene både én- og todimensjonale.

I tillegg til *Hrómundar saga Gripssonar* er det også andre episoder hvor natt og dag skiftes. Den andre trollepisoden i *Sørlo saga sterke* begynner midt på dagen. Sørlo kommer på besøk til dronningen. Dag blir natt; det kommer en så tett tåke at ingen kan se hverandre. Mennesker befinner seg i en elv de ikke kan komme ut fra i løpet av hele natten. Neste dag legger han merke til ei gammel kvinne som er troll. Hun er sammen med ei vakker kone, som Sørlo begjærer. Vennen hans forhindrer ham fra å gå til dem når han sier at de skal fortrolle dem. (norsesaga, kapittel 19) Det vi ser i episoden er at endringen av været kommer før møtet med troll skjer. Tåken på natta spår at noe overnaturlig kommer til å åpenbare seg. Selv om Sørlo får øye på troll tidlig om morgenen, er det veldig dårlig syn i løpet av hele natta på grunn av tåke. (norsesaga, kapittel 19) Det kan også påvirke det hvordan Sørlo og hans krigere ser miljøet på dagen;

menneskeøynene er ikke vant til lyset når de har vært ute og omgitt av tåka hele natten. (norsesaga, kapittel 2) Så det er en todimensjonal episode som i *Ketil Høngs saga* hvor det er rolig om dagen, og det er trollaktivitet i natta. Så overnaturlige vesens gjerninger om natta skaper todimensjonale møter.

Det er også dag i en kongesaga, *Olav saga Tryggvason*, som inneholder *Trolla tåtten* som er en del av *Olav saga Tryggvason* saga. Det er det to menn til Olav Tryggvason som vil vite om det er flere troll i området. De ser først et bål og mange troll som sitter rundt bålet. De snakker om hvordan de har prøvd å skade Olav. Et troll har angrepet Olav, som har endret sitt trollutseende for kvinneutseendet, men ingenting har hjulpet å skade ham. (AM 310 4).

I samtidssaga *Guðmundar saga Arasonar hin elzta* og *Tord Kakeles saga* pågår handlingen på dagen. Disse trollene som karakteriserer møter i samtidssaga og i kongesaga, fornaldersaga og islendingesaga er forskjellige. Det som er interessant er at i kongesaga møter kongen troll, som han ikke frykter. I samtidssagaer som *Sturlunga saga*, *Guðmundar saga Arasonar hin elzta* er det to beretninger om Snorri som handler om Snorri som blir angrepet av ei trollkone. Hun sårer ham sterkt og fører ham mot fjellet. Når han kaller biskop Guðmundr for hjelp, synker trollkona ned i jorden Likevel kjemper Snorri ikke med trollet. Det angriper Snorri og driver ham til fjells. Han forsvinner når en bisp er kalt. (463) Det pågår på dagen, men samtidssaga om Snorri i Skalavik møter Snorri han i lørdagsnatt. Forskjellen kan være at i *saga om Snorri i Skalavik* er det år 1200, men i bispesaga *Guðmundar saga Arasonar hin elzta* er det sagt at det er begynnelsen av 1200 tallet, som betyr at episoden pågår senere enn precis år 1200. Det var også nedskrevet senere. Kanskje er forfatteren av *Sturlunga saga* foretrekket nattmotiv eller er det grunnen til kollektive tradisjon, og muntlig tradering. Folk foretrakk natta.

Det er dag når trollmannen i *Tord kakales saga* løper etter Asbjørn, mens trollkoner angriper Snorri. Dette viser at det var ulike forhold til kvinnelige og mandige troll. Det virker som om den trollkona de møter er mer mandig enn kvinnelig. Asbjørns troll er uten makt, men trollkoner i bispesaga har makt, selv om de blir nødt til å forsvinne i jorden på grunn av bispen Guðmundur.

Så disse trollene kan symbolisere menns redsel for kvinners seksualitet og unge menns begjær. Vil menn stå imot det og unngå tilfeldig omgang eller ikke? Det er kanskje en

skjult form av seksualitet og angst som man føler for kvinner og deres seksualitet. (Guðmundsdóttir 2017: 340). Det at han løper kan være en tegn på at han er redd for kvinners seksualitet, men også sin egen seksualitet. En kan ikke løpe fra seg selv. Han klarer å unngå død. Det som frelser ham er troen på kristendommen. Dermed åpenbarer bispemøtet til Snorri. Bare kristendommen kan frelse en fra dette syndige livet. Ellers kan det bare bety at man flykter på grunn av farlige kvinnelige troll. Så det finnes ingen samtaler, men det finnes fysisk kontakt når trollkona sårer Snorri hardt.

6.1.3. Geografisk avstand

Det er brukt Max Lüthi's modell om geografisk avstand i forbindelse med trollepisoder. Det er fokusert til episodens geografiske sted. I den todimensjonale verdenen pågår møtet i et kjent sted for karakteren, men i den endimensjonale verdenen som man ikke tror på, skjer episoden mer sannsynligvis i fjerne steder. (Lüthi, 1986:8) I denne analysedelen er det søkt svar om troll i alle tekster er endimensjonale fantasivesen.

Troll i lovene bor nær mennesker. Så er det mulig å spise med ham eller vekke ham opp. Dette er et todimensjonalt trekk i lovene. *Landnámabok* pågår på Island. Dermed faller det sammen med Lüthi's idé (1986:8) om at virkelighetsbeskrivelsen skjer i nærheten av karakters hjem. Episoden i *Landnámabok* pågår ikke i et fjernt land. I *Landnámabok* møter Einar ei trollkone på Island i et sted som kalles for Drangar og det er et sted med store stein, som episoden avslører. Matthias Egeler (2018) som har utforsket toponymi som gjelder hellige steder i *Landnámabok* har hevdet at i *Landnámabok* er det vanlig at et overnaturlig møte skjer i et sted hvor den mytologiske og religiøse sfæren har artet seg allerede i stedsnavnet. Drøngum er en unntak, fordi ordet Drøngur betegner «Rock Towers» og dens betydning er ikke koplet til sakrale konnotasjoner som peker på hedendommen eller kristendommen. Likevel er det et sted der det overnaturlige pågår. (Egeler, 2018: 61) Det kan være at trollepisoden i seg selv omfattes som et faktum, dermed er det ikke nødvendig å gi stedet en hellig sfære, fordi det er en todimensjonal episode. Einar var også en person som egentlig levde på Island og det at episoden skjedde på Island gjør historien mer troverdig. I samtidssagaen *i Tord kakales saga i Sturlunga saga* er handlingstedet Island, for møtet pågår i Hrótafjarðarháls som ligger på Island. Av den grunn representerer episoden en sagn-verden som er reell for mennesker. I *Sturlunga saga* som inneholder historien om Snorri møter karakteren troll ikke på Island, men i

Skálavík, som er på Færøyene. Færøyene ligger nær Island. Det er sannsynlig at islendinger kjente Færøyene. Så den andre episoden her er også todimensjonal, for man hadde vært på Island før. Samtidssagaer er altså todimensjonale virkelighetskildringer ifølge stedet. Er islendingesagaer også todimensjonale eller er de endimensjonale?

Sagaen om Torskefjordingene er todimensjonal fordi Tore ser blått lys nettopp i Norge. Det ble antakelig ikke regnet som et fjernt sted. *Sagaen om Torskefjordingene* er helt unik, for det er en ren todimensjonal episode, uten henvisninger til endimensjonalitet. Det er elementer som natt, redsel og sted som sammen skaper inntrykk av noe som var overnaturlig virkelighetskildring. *Sagaen om Hord og holmverjene* er todimensjonal ifølge geografisk avstand til Gautland. Det er ikke et fjernt sted for islendinger. Grettes saga er også todimensjonal når Gretter dreper ett kvinnelig troll i Bárðardalr (s. 210-213), som er på Island. Så det er et todimensjonalt trekk i en endimensjonal trollepisode som inneholder ingen redsel, skjer på dagen og der det er interaksjon. Dette viser at stedet alene ikke gjør episoden todimensjonal. Episoden trenger flere todimensjonale trekk. Det ble nevnt flere todimensjonale episoder ifølge geografi, men er alle episoder i islendingesagaer todimensjonale? *Tåtten om Torstein Oksefot* er en islendingesaga saga som er endimensjonal ifølge stedskriteriet fordi Torsteinn ser 13 figurer i skogen (369). Så flere islendingesagaer er todimensjonale, mens andre er endimensjonale ifølge stedet.

Alexey Eremenko (2006: 5) har hevdet at i fantasiverdenen var bostedet av troll og elver i den fjerne skogen eller i den mytologiske verden. Han nevner også Jötunheim og Geirrødagardr hvor handlingen pågår i fornaldersagaer som *Egils Saga Eindhendtas* og *Orvar Odds saga*. Han hevder at handlingen i *Egils Saga Eindhendta* pågår i Jötunheim, som er underverdenen hvor jotner bor, men helter har hjem i riket av mennesker. (Eremenko, 2006:5)

Det er også andre episoder som inneholder mytologiske steder, for eksempel Alfheimr som er bostedet til alvene, men også et handlingssted for hekseri i *Illugis saga*. Illugi har gått til underverdenen hvor han frigjør Grid og hans datter (kapittel 5). Det å bruke magiske sted i sagaen forsterker Grimhilds ondskap og spiller en rolle i å utheve karakterens opplevelser og utfordringer.

Bosi og Herraud som kommer fra Gautland, som er en del av Sverige, men deres møte med troll Kolfrosta finner sted i Bjarmland som er nær Russland. Handlingsstedet er i skogen der hovedprestinnen ofrer. I Bjarmland møter også Halfdan med Sleggja og Járnefr i *Halfdan saga Brønufotra*. Hans hjem er i Grønland, så han er óg kommet langt vekk hjemmefra. Som vi ser har alle disse episodene et felles trekk – karaktere møter ikke troll nær sitt bosted, men reiser til et fjernt sted. I *Ketil Høngs saga* reiser Ketil fra Norge til Island, til en fjord som heter Vitazgave. Det som skiller *Fridtjof den Modiges saga* fra andre er at møtet pågår ikke på fastlandet, men Fridtjov er på sjøen og vet ikke hvor han er presist. Hans mål er ikke å møte troll i fjerne land, men han reiser for å fiske. *Egils Saga Eindhendta* og i *Bose saga* og *Herraud* er endimensjonale og fantasipreg på grunn av at karaktere møter troll fra preger eventyrepisoden og er kriterier som viser at episoder er betraktet som fantasi.

I *Hromundar saga Gripssonar* seiler Hromund vekk fra Danmark og anløper nær Valland (norsesaga, kapittel 1), som er dagens Frankrike. Der går han til en haug hvor han vet at troll bor (norsesaga, kapittel 4). Det at han vet hvor troll bor og bestemmer å gå dit er et eventyrtrekk. Det samme prinsippet om å uskadeliggjøre finnes for eksempel i *Sagaen om Bose saga* og *Herraud*, der Bosa vil finne den onde Kolfrosta (kp 8, norsesaga) og i *Ketil Høngs saga* går Ketil til Gästrikland for å drepe trollet Framar. (Lassen, kp 5, oldtidssaga) Så karakteren går ikke til disse fjerne landene fordi han bare vil ha opplevelser og kamper med sterke mennesker. Endimensjonalitet i fornaldersagaer kan også være knyttet til at karakteren bevisst søker disse fjerne stedene for å møte troll – det er hans reisemål. Dermed er det kjennelig spenning i fornaldersagaer for man forventer dette møtet med troll da karakteren er på reise hos en trollmann eller ei trollkone. Det er et vanlig eventyrtrekk som preger også endimensjonalitet. Så når karakteren reiser til fjerne land og er ferdig til å treffe troll, da er historien mer sannsynlig betraktet fantasi. Når karakter reiser til det fjerne riket, men møter troll der spontant, er det overnaturlig.

Likevel det er også episoder som for eksempel den i *Sørlo saga Sterka*: Sørlo er ikke på reise, men er nær dronningens slott hvor han er antakelig vært før, for han har vet hvor er dronningens rom. Det er et eventyrmotiv som gir historien endimensjonale preg. I *Ketil Høngs saga* møter Grim troll i Finnmark ved vanndrag, (kapittel 4) hvor han tar vann. Dermed er det en kjent omgivelse for ham. Episoden er altså todimensjonal ifølge

geografisk avstand. I fornalderssagaer og islendingesagaer oppstår det både todimensjonale og endimensjonale episoder når episoder en analysert ifølge stedskriteriet.

6.2. Todimensjonalitet

Det er flere episoder som er også todimensjonale selv om det finnes flere faktorer, som peker på trollhistoriens endimensjonale natur: for eksempel er det dagtid eller godt vær. Et slikt eksempel hvor episoden skjer på dagen, det er godt vær og det finnes ingen redsel, er en episode i *Sagaen om Torskefjordingene* saga, men det er sannsynlig at karakteren Tore tenker dypt over et fenomen han så. Han og hans menn ser noe som brenner med en blå flamme. Tore vil finne ut hva denne opplevelsen betyr (183). Det at man er forvirret over den overnaturlige opplevelsen er den sagn-like verdenens oppfatning. Dette er synlig i *Sagaen om Torskefjordingene* fordi Tore undrer seg når han og hans menn ser noe som brenner med blå flamme. Han vet ikke hva det er han så før Tores vert forklarer til ham at dette lyset ikke er forårsaket av mennesker, men av troll. (183) Dermed er troll i episoden noen som er uvanlig og utenfor menneskenes verden. Det kan komme fra en annen verden, for det er ikke sett på som et vanlig fenomen. Så noen ganger kan episoden egentlig være en virkelighetsbeskrivelse, selv om den virker som fantasi ifølge kriteriene, fordi karakterer er overbeviste om trollets eksistens. Denne delen av analysen handler om virkelighetskildringer som det eksempelet som allerede ble presentert. Det betraktes hva som preger todimensjonale oppfatninger av troll i ulike sagasjangrer. Som i den endimensjonale delen, er analysen delt inn i kriterier og omfatter alle sjangrer.

6.2.1. Normbrudd

Denne delen er om normbrudd som opptrer i todimensjonale episoder. Hvis trollepisoder mangler normbrudd, så er det endimensjonal.

I en episode i *Landnåmabok* hevder Einar at han er overbevist om at naboens kone er drevet med trolldom (H63, P. 107). Med utgangspunkt i dette kan man hevde at det oppstår en norm. En må unngå å være en angiver, når en ikke er helt sikkert og overbevist om at noen bruker trolldom. Det å være et troll som driver med trolldom er en seriøs beskyldning som kan føre til en straff for mennesket. (Lindow, 2014: 40) *Landnåmabok* inneholder også informasjon om en islendingesaga som heter *Finnboge den sterkes saga* (Eggertsdottir, 1993: 194). Det kan være at det er en kopling til en saga som forteller om ei kvinne som måtte forlate sitt hjem fordi hun ble sett på som en heks som drev med

trolldom. *Landnámabok* inneholder også informasjon om *Finnboge den sterkes saga* kaller Finnbogis barn et manntroll, som forarger seg og dreper barn. Finnbogi har en kraftig kamp med en mann som er kalt for troll. Mannen er senere drept av Finnbogi. (Lindow, 2014: 40) Hvorfor er denne episoden viktig mot bakgrunnen av *Landnámabok*? Det er om barn som blir drept av deres spontane tanke å kalle en mann for troll, som resulteres i deres død. I *Landnámabok* nevnes det flere ganger Finnbogis navn. Det at begge episodene er i *Landnámabok* viser at forfatteren av *Landnámabok* kjente *Finnboge den sterkes saga*. Det å beskyldte noen i trolldom medbringer straff. I *Landnámabok* er straffen det at Einar er forfulgt av naboen, men i *Finnboge den sterkes saga* bringer det døden til barn som kalte mannen for troll. Så det er et normbrudd: man må ikke kalle noen for troll, ellers følger det en straff. Einar blir ikke drept som barn i *Finnboge den sterkes saga*, men han har grunn til å være redd pga. normbrudd.

Likevel er det lovene der man ser normbrudd. *Diplomatarium Islandicum* inneholder et forbud mot «å spise middag sammen med et troll» (II 224). Det kunne være at troll spiser menneskekjøtt, slik som trollmann Járnefr og trollkone Sleggja i *Halfdan Brønufotra saga*. Så hvis et menneske går for å spise med troll, eter enten trollet ham, eller spiser han menneskekjøtt, som i sin tur kan forvandle menneske til troll. Antakelig bygger disse lovene en gammel folketro, som på en måte fant veien til lovteksten (norsesaga, kapittel 4). Denne folketroen er antakelig senere brukt i *Sagaen om Bosi og Herraud* der en heks Kolfrosta som er også et troll, vil forvandle ei hjertig kvinne Hleid til troll. Hun må bare spise kalvekjøtt som er fortryllet. Deretter kan hun få evne å spå framtida (norsesaga, kapittel 8). I saga er det sagt at mennesker kan spå, og hedenske riter som det å spise tryllet kjøtt, var antakelig allerede før *sagaen om Bose og Herraud* sett på som noe dårlig og farlig. Samfunnet hadde overtatt kristne verdier, men antakelig bevarte det også noen hedenske riter i begynnelsen av 1300-tallet. Det er mulig at et menneske som spiser tryllet kjøtt kan være et motiv som skjult var til stede også i *Diplomatarium Islandicum*, og ble endret litt pga. muntlig tradisjon, men fant likevel veien til sagateksten. Det er sikret med fakta at frasen «å vekke troll opp» blir knyttet til ord «spasögur (spå)» (Hagland, 2018:179). Det kan være at den samme konnotasjonen som finnes også i *Saga om Bose og Herraud* oppstår i samband med å spise sammen med troll. Frasen har opprinnelig vært en gammel tro som blir endret litt i løpet av tiden. Så antakelig er det muntlig tradisjon som er bak denne endringen.

Ytringer som «man ikke må spise middag med troll» eller «man må ikke vekke troll opp» betyr at troll må bo i nærheten av mennesker. Episoder som handler om å vekke troll opp og spise middag med et troll uttrykker bestemte normer. Det er ikke nødvendigvis brudd på disse normene. Det er komplisert å oversette selve frasen «å vekke troll opp» fra norrønt. I *Den Eldre Frostatingslov* har Larson ifølge Hagland oversatt den som «to call fort evil spirits». (2018:179)

Jan Ragnar Hagland (2018:176). har utforsket meningen av loven om å ikke vekke troll opp. Han tar utgangspunkt i *Frostatingslov*, for dens alder gjør det en av de eldste lovene i Skandinavia. Han påstår at troll i lovene er et fenomen som opptrer sjelden. Hvis det opptrer troll, da er det bare en benevnelse av troll i hele lovsamlingen. Dette gjelder for eksempel *Frostatings-Lov*, *Eldre Gulatingslov*, *Magnus Lagabøtes landslov*, *Járnsíða*, men vanligvis nevnes det ikke troll i lover. Når en tar frasen «å vekke troll opp» da finner man en forbindelse med det overnaturlige, fordi i en episode kan en finne at sammen med ordet «troll» oppstår det følgende ord (2018:176): «fordæðuskapr (heksekunst), gerningar maðr (episoden 45 betyr hekser, spasögur (spå) og utiseta (sitting out).» (Hagland, 2018:179) Alle disse uttrykkene er for å vekke troll opp og har kopling til det magiske. Når en bryter samfunnsregler så betyr det at en vekker opp troll med det. Ordet «ubotamenn» er nevnt i *Frostatingslov* 45. Samfunnsnormer er brutt fordi «ubotamenn» er for en som stjeler eller gjør en annen illegal, kriminell dåd, og derfor blir man fredløs. (Hagland, 2018:178) Så Honkos normbrudd er klart her, men sjangeren lar ikke å analyse dette grundig. Lover er korte og informative, men ikke så deskriptive som islendingesagaer, fornaldersagaer, kongesagaer, bispesagaer. Hvis disse troene kunne oppstå i en annen sjanger, er beskrivelsene lengre og møtet med troll er beskrevet slikt at alle kriterier kan brukes. «Ubotamenn» har en kopling til straff. Når en er fredløs, da er en ikke fare for kristent samfunn. Troll i episoder er egentlig menn som er fiender av kristendommen og har overskredet grenser som holder kristne verdier sammen. Når mennene forsvinner, forsvinner også problemer med å vekke troll opp og praktisere trolldom. Dette er støttet av Lindows bok (2014), hvor han forklarte at ei kvinne måtte forlate hjemmet sitt fordi hun ble betraktet som ei trollkone, fordi hun ble fortryllet til troll. Hagland (2018:176) sier at det å vekke troll opp og straffen som følger er kristendommens forsøk å forhindre hedendommens spredning.

Lindow (2014:39) sier at i en lov fra middelalderen oppstår den samme frasen: «vekke tröll upp fremia heiðerni með þvi.» Der hevdes det at når folk voldtar kvinner eller bryter en ed, skjer det på grunn av at man har «fremia heiðerni með þvi» (drevet med hedendom). Troll i lover kan være hekser som har evner til å fortrylle (Lindow, 2014:40). I *Gulatingslov* (som stammer fra Bergen) er det å kalle noen for troll jevnført med beskyldninger om homoseksualitet. I denne forstand er troll ikke noen som kan magi, men noen som skader samfunnet på andre måter ifølge middelalderens tenkemåte (Lindow, 2014: 39).

Troll kan være noen som bloter til hedenske guder og spår – noe som var sett på som en hedensk ritual, da har bisp rett å konfiskere eiendommen til mannen når man blir tatt på å blote og spå. (Lindow, 2014: 40).

Troll ble skildret i lover som noen som er sett på som en virkelighet. Alle andre kriterier er umulig å granske, for disse lovene har en kopling til folketro. Likevel man kan betrakte noen kriterier for todimensjonalitet: kravet for sannheten, geografisk nærhet og det at man tror på trolls skikkelse. Troverdighet av trollnormen er dyrket, selv i en sjanger som streber etter sannheten og vil skape orden i samfunnet ved hjelp av bestemte normer.

Dette er for å skape redsel i mennesker og påminne dem om at ingenting kan være en større synd enn å drive med hedendommen. Det blir advart at man må unngå det, ellers blir man straffet og gjort fredløs. (Hagland, 2018:178) «Most probably the troll, also in a legal context, was conceived as a real, although supernatural, being, the belief in which must have been rooted in society (Hagland, 2018:179)» Denne troen gir episoder en todimensjonal natur. Det viser at troll er noe farlig og man må være redd for det. Troll i lovene er todimensjonale på grunn av trolls troverdighet i lover. «The troll is, however implicitly presented as a fact of life, something that apparently needed no explanation.» (Hagland, 2018: 179) Det som Hagland sa forklarer hvorfor troll er todimensjonale. Så ut fra dette kan det hevdes at troll er fakta, ikke noe som man tviler på.

I tillegg til *Landnámabok*, *Finnboge den sterkes saga*, og lovene som ble betraktet, er det også 2 kongesagaer, 3 islendingesagaer og 4 fornaldersagaer som innebærer normbrudd.

Det finnes ingen normbrudd i bispesagaer. 3 av 5 kongesagaer (*Legendarisk saga om Olav den Hellige*, *Heimskringla om Den legenderiska Olafssagan*) har normbrudd, men

i 2 av dem (*Heimskringla i Olav Tryggvasons reise og Olav saga Tryggvassons av Oddr Snorrason*) mangler normbrudd.

Samtidssagaer handler om hendelser som pågår i den samme tida som sagaer er skrevet ned. Tid kan være grunnen til at i trollepisodene overtrer mennesker ikke normer. Hvis de hadde brutt normer, blir trollets skikkelse knyttet til straff og redsel og får mer oppmerksomhet enn bispen som bør være en sentral skikkelse. Målet av biskopsagaene er å hylle bispen, ikke å gi atferdsregler. Når det oppstår normbrudd, faller fokus på straff. Det som er det viktigste er at bispen er den som frigjør karakterer fra troll. Troll i bispesagaer er noen som dukker opp spontant, uten at karakterer er forberedt til det. I motsetning til bispesagaer er troll i kongesagaer forestilt i tilknytning til normbrudd. En rimelig tolkning av hvorfor troll i kongesagaer er knyttet til normbrudd er alderen til kongesagaer. Else Mundal (2006: 726) er hevdet at sagaer som tilhører høymiddelalderen er mer realistiske enn sagaer som er fra senmiddelalderens periode.

Alle tre analyserte kongesagaer er skrevet ned før 1350. *Legendariske saga om Olav den Hellige* er skrevet ned i cirka 1250, *Heimskringla* er fra 1220, *Ólafs þattr Geirstaða* er fra 1300, som betyr at disse tekstene stammer fra høymiddelalderen. Likevel mangles normbruddet i samtidssagaer, som ble skrevet ned ca. 1250 og tilhører også til høymiddelalderen. Dette er motstridende når vi tenker på Mundals idé om sagaers alder og kopling til troverdighet. Så denne forskjellen viser at ikke bare alderen til en saga fastsetter om historien er troverdig eller ikke, men også alderen til hendelsene i sagaen viser at erfaringen er en overnaturlig virkelighetskildring. Det som har skjedd i samfunnets nåtid, som i samtidssaga, trenger ikke et styrkende element som normbrudd hvis det finnes andre overnaturlige elementer (f. eks. det at mennesker føler trøtthet, er antakelig søvnige) er til stede i teksten for å uthevide dens overnaturlig natur. I tillegg er det en kongefigur i disse episodene, men i samtidssagaer inneholder trollepisoder et normbrudd, og er det et vanlig menneske som ber hjelp av bispen.

I *Heimskringla om Olav Hellige* (Hkr II, 325) og i *Legendariske saga om Olav den hellige* er det en likhet med memorat B i Honkos artikkel. (1964:5-6) Der forklarer han at normbrudd i memorater var det at en mann ville hvile i stedet der et overnaturlig vesen levde. Dette følges av vesenets åpenbaring, og vesenet forsvinner når mannen finner et annet sted å bo (Honko, 1964:5-6). Kong Olav den hellige er på en seter, og han blir

advart at det finnes trollaktivitet der. Likevel bestemmer kong Olav seg for å forbli på denne seteren hvor det er onde ånder (som er betraktet også som troll). Det resulteres i at troll åpenbarer seg fordi normen, som kan være f. eks. «du må ikke komme i mitt hjem», er brutt. Likevel ber han i natta og hans bønner brenner ånden, som skriker og sier at han må forlate dens hjem. Det er ikke en vanlig memoratbeskrivelse, for i memorater vinner vanligvis ånden, ikke mennesker, og mennesker er redde. Det er ingen følelse av redsel, selv om Olav er i et trolls hjem. Så det er kongen som har en slik forbindelse med gud, ikke et vanlig menneske. Likevel kan det være at dette motivet med å be en kristen figur i kongesagaer ble tatt over fra samtidssagaer, som inneholdt dette motivet tidligere. Det kan også være at det fantes gjensidig påvirkning mellom sagasjangrer. Dette ville stemme med det som Else Mundal (2006:726) har sagt: flere sjangrer er smeltet sammen og en sjanger kan ta motiver over fra annen.

Sammenlignet med samtidssagaer er det ikke bispen som kommer for å hjelpe. Det er avhengig av hans sosiale roll i samfunnet, kongen har høyere status enn en vanlig bonde. I *Heimskringla* er det også sagt at Olav møtte og kjempet med mange troll og onde ånder, men fortelleren foretrekker ikke å snakke om det, selv om han vet om disse historier. Han vil fortelle om hvordan kongen spredde kristendommen. Så det vi ser er igjen at kongen og kristendommen har større makt enn åndene kongen møtte. Dermed tyder denne beskrivelsen på forholdet mellom kristendommen og hedendommen, på samme måte som andre trollepisoder i kongesagaer og i samtidssagaer. Likevel handler den eneste trollepisoden om hedenske ritualer blant kongesagaer om ofring. I *Óláfs þáttr Geirstaðaálfr* sier den gamle kongen Óláfs Geirstaðaálfr at hvis man ofrer til ham, blir man troll (II 729). Det at en må ikke oftre er en norm, og det å ofre er et normbrudd.

Hvis vi ser nærmere på episodene, så ser vi at det oppstår også et annet slags normbrudd. Ifølge Honko (1964) bryter et menneske en norm av samfunnet, og dette blir årsak til et møte med troll. I en episode vil Torir robbe sin farbrors grav, men han har en drøm der et troll anbefaler ham å bryte seg inn og plyndre i en annen grav hvor han får magiske hansker, usårbarhetskjortel og mange dyrbarheter (184). Så han er nær det å bryte en norm, men han har ikke brutt normen til det tidspunktet trollet snakker med ham. Det at han ikke har brutt normen forårsaker det at han ikke blir straffet av troll. Likevel hadde han alvorlige hensikter å gjøre det. Likevel oppstår det vanligvis klarere normbrudd der karakteren allerede har brutt normen, ikke bare planlegger å gjøre det.

I islandske sagaer er det 3 episoder om normbrudd. I *Finnboge den sterkes saga* er normbruddet det at Finnbogi dreper Alfr (283) som resulterer i straff – et møte med en blåmann som er også kalt for et troll. I *Sagaen om Torskefjordingene* ser Torir troll i form av et blått lys foran en grav (183). Normbruddet er antakelig det å gå til andres grav. Dette resulterer i et møte med et uvanlig trollvesen. Han planlegger også å bryte seg inn i sin farbrors grav for å stjele verdisaker, men et troll snakker til ham i søvn og anbefaler et annet sted (184). I *Eyrbyggja saga* kaller Katla ei kvinne som heter Geirrid for troll, men betegnelsen av troll skaper senere problemer i hennes liv. Så troll i islandske sagaer er noen som bryter normer og bruker magi, slik som Geirrid i *Eyrbyggja saga*, eller et vesen uten magiske evner, som Torir.

Sammenlignet med samtidssagaer er det flere normbrudd i islendingesagaer. Sagaer som nevner troll er *Ketil Høngs saga*, *Hromundar saga Gripsson*, *Tåtten om Norna Gestr*. I Ketils saga forbyr Ketils far ham å gå til fiske, men han går likevel (kp 3). I *Tåtten om Norna Gestr* dreper Brynhild en mann hun elsker. Han heter Sigurd. Det er hennes normbrudd. Trollet blir sint, for hun likte Sigurd (kp 1). Normen er: ikke drep når du blir fornærmet. I *Helga tåtten* er det en annerledes, hedensk norm som blir brutt, for hovedkarakteren hogget ned et tre som tilhørte trollene (kp 1). Likevel er det normbrudd som er knyttet til den hedenske troen i islendingesagaer. Katla kaller Geirrid for heks fordi Geirrid kan magi og er i stand til å forvandle sitt utseende (53). Det å bruke magi er igjen et normbrudd, som vi så også i lover, islendingesagaer og fornaldersagaer. Så det kan slutes at i middelalderen var magi noe som man ikke skulle drive med. Det er antakelig så få trollepisoder med normbrudd fordi sjangeren selv er realistisk og naturen av den overnaturlige erfaringen er framhevet med værendringer eller natten. Likevel er det flere episoder der finnes ingen tvil eller beundring. Mangelen på normbrudd er altså forårsaket av sjangerens endimensjonale natur og det at flere episoder ikke er troverdige. De er skrevet ned med bevissthet om at de er veldig fantasirike fortellinger heller enn virkelighetshistorier. Mesteparten av episodene finner man i islendingesagaer og dette er på grunn av sagasjangerens krav om sannhet.

Likevel stemmer Mundals aldersprinsipp hovedsakelig fordi mesteparten av episoder med normbrudd stammer fra middelalderen. Det er også noen fra senmiddelalderen som innebærer normbrudd. I *Hromund Gripssons saga* møter Hromund med troll, fordi han stjal fra ham. Det å rane kan bli sett på som et normbrudd, som frambringer et overnaturlig

møte (kapittel 4: 158-160). I islendingesagaer er det også fortalt om tyveri. I *Ketil saga hongs* bannlyser faren Hallbjørn Ketil å gå for å fiske. Han bryter normen «lytt din far», og derfor kan det oppstå et møte med troll. I en tid av hunger og nød går Ketil alene for å fange fisk. Også det å nekte andre å gå sammen med ham kan sees som et brudd på normen (kp 5, oldtidssaga). Trollkona som han elsker, Ravnhild, kommer tilbake og oppdager at han er gift med en annen. Så det kan sies at Ravnhild oppstår i episoden på grunn av at normen om trofast er brutt (kp 3, oldtidssaga). Så det er flere episoder der normen er brutt. I islendingesagaer er normen knyttet til magi hvis den nevnes. I Helgi Þáttr (276) møter en nordmann, Helgi, røde kvinner med røde hester i skogen etter at han og hans menn har hogget ned et hellig lønnetre. Treet tilhørte kvinner som er også sett på som troll. Mennesker bryter normen, og møter troll etter det.

Likevel ser vi noen ganger at det ikke er mennesker, men troll, som bryter normer i episoden. Kan det være at teorien fungerer også omvendt? Troll møter mennesker på grunn av sin egen uetiske atferd?

Dette kunne forklare hvorfor Finnbogi i *Finnboge den sterkes saga* møter en mann som Finnbogis barn kaller for troll. Mannen blir forarget og dreper barn. Finnbogi har en kraftig kamp med en mann som kalles for troll. Mannen er senere drept av Finnbogi. (Lindow, 2014: 40) Så det er rimelig at samfunnsnormen gjelder også troll. Man må ikke drepe barn, og når denne normen er brutt, følger det en straff, i dette tilfellet døden.

I en episode i *Rolf Krakes saga* kapittel 17, nekter Bjørn å sove med fostermora si. Han bryter ikke normen når han tar en slik beslutning. Det var antakelig ikke en norm at en bør sove med sin fostermor. Så den som bryter normen er egentlig hans fostermor, når hun kommer med dette tilbudet. Likevel forvandler hun Hrolf til troll. Så det virker som om også troll bryter normer. I *Fostbrødrenes saga* er sagt at Grette er et menneske som islendinger synes er et troll ved døren. De sier det pga. han stjal i natta (122). Så denne normbrudd gjør han til troll, fordi den gjeldende samfunnsnormen var antakelig også i den tid at en ikke må stjele. Det virker at selv om et menneske bryter en norm, møter han ikke troll på grunn av normbruddet, men blir troll selv. Likevel møter han på en måte seg selv i den nye situasjonen. Han følger ikke samfunnets etiske prinsipper og skaper nye prinsipper for seg selv, prinsipper som ikke er de samme som det islandske samfunnet forventer av sine medlemmer. Det at episoden er en virkelighetsskildring er sannsynlig.

I *Landnámabok* var normen at en må ikke beskyldre sin nabos kone i trolldom, og loven forbyr det å drive magi. I kongesagaer var normen knyttet til et sted hvor troll hjemsøker og bor. I fornaldersagaers episoder var normbrudd knyttet til naturen (f. eks. når Helgi feller et hellig tre som tilhørte til troll) og drap, særlig det å drepe noen som en ikke må drepe. I *Hromund Gripssons saga* er det en norm at en må ikke stjele fra troll. I *Ketil Høngs sagas* var det en norm at en må høre på faren sin når han forbyr noe.

I *Finnboge den sterkes saga* er det drap, i *Sagaen om Torskefjordingene* saga er det magiske lys, men også normen at man ikke må stjele fra en grav. Lover har også forbindelse med magi, og andre sjangre har kanskje tatt over elementet av magi. I *Eyrbyggja saga* er normen forbundet med magi. Alle tekster der det oppstår et normbrudd har et felles trekk – det er knyttet til magi og hedendom. I islendingesagaer og i fornaldersagaer er det sentrale normbruddet tjuveri. I *Sagaen om Torskefjordingene*, *Hromund saga Gripsson*, *Norna-Gestr* og i *Finnboge den sterkes saga* kan være at norm blir bruttet hvis det oppstår drep. Så disse normbruddene er det samme. Det kan være at disse normbruddene var de viktigste i det nordiske samfunnet. Dermed finnes disse normene i fornaldersagaer og islendingasagaer.

6.2.2. Natt

Sagaer som er ifølge Honkos nattkriterier endimensjonale innebærer natt, ikke dag. Hvis det er dag, så er det todimensjonale episoden

Det virker logisk å anta at i islendingesagaer, som er en sjanger som streber etter sannheten og formidler virkelighetsskildringer, er det også natt når det overnaturlige skjer, noe som preger den realistiske erfaringen. I *Gretter saga* er det sagt at når Grette slår i hjel et menneske, Skjeggi, lyver han at det egentlig var troll. Folk tror ham ikke, og sier at troll ikke tar mennesker på lyse dagen (143). Dette kan vise at folk tror at troll oppstår om natta, men hvorfor oppstår troll på dagtiden i islendingesagaer? Det er bare 2 slike episoder i islendingesagaer: i *Bårds saga* og i *Sagaen om Torskefjordingene*. Hvorfor oppstår troll i islendingesagaer på dagen hvis overnaturlig erfaring er skremmende og mer troverdig når det skjer om natta? En rimelig tolkning er at for islendinger var mørket ikke så skremmende som for dagens mennesker. Dermed oppstår det ikke i islendingesagaer. Kongesagaer og bispesagaer inneholder likevel trollmøter om natta, så i beretningstradisjonen var det et element som skald og nedskriver brukte av og

til, men ikke alltid. Det at det er så få natt-elementer kan være pga. at det var normbrudd istedenfor natt-motiv som skaldere brukte til å gi historien det realistiske preget. Hvis teksten allerede inneholder normbrudd, som viser seg å være et sterkere element enn natta, for det er brukt mer i islendingesagaer, da trenger man ikke natta. Historien er allerede troverdig pga. normbrudd, og ikke noe som islendinger tviler på. En annen tolkning er at mesteparten av episoder i islendingesagaer handler om kamp og holmgang, men det er veldig vanskelig å kjempe i mørket, for da ser en ikke motstanderen. I en islendingesaga, *Bårds saga*, dreper Torir et troll, Skinnhufa, som er også betegnet som en ond ånd (123). I mesteparten av episodene er det dag i islendingesagaer og i fornaldersagaer, og bare i 9 episoder i fornaldersagaer oppstår det natt i et narrativ. Også i *Grim Loddenskinns saga* (32) er det natt da Grims fisker blir stjålet av troll.

Der er også en tendens at når man kjemper, gjør man så i dagtid, og dette gjør historier også sanne. En annen bemerkning er at hvis det er natt, så er det vanligvis også konkrete psykofysiske vilkår som oppstår. Tilstander som antakelig forårsaker at man erfarer noe uvanlig og overnaturlig, er rike på elementer av trøtthet, søvnløshet, begjær osv. I den andre islendingesagaen *Sagaen om Torskefjordingene* drømmer Torir i natta og blir engstelig og redd etter slik drøm. Dermed bestemmer han seg å avstå fra sin tanke om å herje i farbrors grav. (183-184) I *Sturlunga saga*, *Guðmundar saga Arasonar hin elzta* er karakteren redd når troll angriper Snorri og driver ham til fjells. Han forsvinner når en bisp er kalt. (464) Det at trollmann i *Tord Kakales saga* (284) er noen som bare løper etter Asbjørn i dagtid, men at i natta trollkoner angriper Snorri i *Sturlunga saga* (145) viser at det var ulike forhold til kvinnelige og mannlige troll. Det virker som om den trollkona de møter er mer mandig enn kvinnelig. Asbjørns troll er uten makt, men trollkoner i bispesagaer har makt, selv om de blir tvunget av bisp Gudmund til å forsvinne i jorden. Han klarer å unngå seksuelle kontakt med troll som er noe som pågår ofte i fornaldersagaer. Det som frelser ham er troen i kristendommen. Dermed åpenbarer seg bispen. Bare kristendommen kan frelse en fra det onde.

6.2.3. Dårlig vær

Det er betraktet om det oppstår dårlig vær i episoden. Ifølge Honko (1964) er dårlig vær en tegn at noe overnaturlig skal skje.

Dårlig vær er ikke nevnt i lover, kongesagaer, islendingesagaer (unntatt *Saga om Gunnar, tullingen på Keldugnup*,) og en av samtidssagaene. Grunnen kan være det at kongesagaer (*Legendariske saga om Olav den hellige, Heimskringla: Den legendariske Olavsaga*) inneholder normbrudd, og i samtidssagaer er det et element av redsel (*Sturlunga saga om Snorri i Skalavik, Guðmundar saga Arasonar hin elzta*) som allerede er nok for å framheve at historien er overnaturlig. Det virker som om redsel er en av de eldste elementene som kan alene skape et inntrykk av virkelighetsskildring. Det er sannsynlig pga. at redsel oppstår også i de eldste trolltekstene, lover. Hvis noe forbys, så skaper det å bryte norm redsel. I *Landnåmabok* (107) er det godt vær til det tidspunktet trollet beveger sine føtter og skaper storm, men når han slår føtter sammen roer stormen seg ned. Værendringen peker på overnaturlig erfaring som er sett på som virkeligheten. Ikke alltid er det dårlig vær før man møter troll, men det kan oppstå også i løpet av møtet.

Det er sannsynlig at i *Tord Kakales saga* (284) er det dårlig vær når mannen legger merke til troll som løper etter ham. Dette er en rimelig tolkning pga. møtet pågår i Hrótafjarðarháls som ligger på Island og hvor det vanligvis er dårlig vær: «Hrótafjarðarháls, the long range of hills between Hrótafjörður and Miðfjörður, wet and marshy. Where it continues to the north it is called Heggstaðanes or Bálkastaðanes (islandroadguide).» Helten reiser ikke ut fra Island eller finner den overnaturlige vesen et fjernt sted, slik som det er karakteristisk for eventyrverden som preger fantasiskildringer (Lüthi, 1982: 9). Det er den todimensjonale sagnverdenen hvor karakterer møter overnaturlige vesener i nære, kjente omgivelser. Av den grunn representerer episoden en sagn-verden som er reell for mennesker. Det er også andre todimensjonale episoder, for eksempel i fornaldersagaer som heter *Egils Saga Eindhendta*, *Illuga saga* (kapittel 5), *Sørila saga* (kapittel 5), I *Ketil Høngs saga* (kapittel 2), i sagaen *om Bose og Herraud*, *Hromund saga Gripssonar* er det god sikt uten endringer i været, som er karakteristisk til en endimensjonal fantasiepisode. Mangelen på dårlig vær viser at mennesker så på det ikke som en episode som kunne pågå i virkeligheten. Det er dårlig vær også i *Grim Loddenskinns (s.32) saga*: «Da de lå og sov om natten, vågnede de ved, at der var kommet snestorm og uvejr. Vejret var så skrekkelig, at der lagde sig is over alt, både ude og inde (Grim Loddenskinns saga:31-32).» På dagen oppdager Grim at «noen har stjelet hans fangst. Om natten hører han at noen griner (Grim Loddenskinns saga: 32).» Han befinner seg to trollkoner som vil ødelegge hans skip. En av dem er Fejma, og den andre heter

Klejma. Utseendet deres er ikke beskrevet. Grim dreper Klejma med piler og sårer Fejma, som løper til en klippe for å si det til andre troll. Jotun Rimne føler plikt til å hevne de falne trollene, men før han kan gjøre noe, kommer Grim og tar hans hode. Deretter kjemper han hardt med Hyrja som er hans sterkeste motstander blant disse trollene. I *Sørlo saga Sterka* er det også en stor tåke som varer hele natta (norsesaga, kapittel 19). I *Grim Lodenskinns saga* er det dårlig vær når Grim kjemper med troll. (kp 31) Episoden går forut for overnaturlig, det er helt uvær ute, og en snøstorm vekker dem. Det samme preger *Ketil Høngs saga* (kapittel 3) hvor det beskrives et uvær som vekker Ketil fra søvn. I *Rolf Krakes saga* finner Rolf en sti i skogen og følger den, mens det begynner kraftig vind, stormer blir sterkere og Rolf fryser. Det begynner lyn og torden som slår ned trær og kunne drepe ham, men lyneslag som han får resulteres ikke i hans død. Rolf går videre med stormen, men plutselig sanser han en lukt og føler at han skal kaste opp på grunn av duft. I dagen fanger hans oppmerksomhet en haug, der han finner et troll som heter Hreggvid. Han har rundelige klær. I tillegg prater han at han er ikke den som utløste stormen. Hreggvid tilbyr Ingigjerds, sin datters hånd til Rolf når han klarer å redde henne. Hreggvid gir til Rolf magiske ting som er klær, en ring, sverd for å kjempe senere med sine motstandere. Deretter ønsker Hreggvid lykke til ham. (kapittel 16: 73) Så lyn, torden, vind, storm, dårlig lukt i luften er alt det som spår at Rolf skal møte troll. I *Illuga saga* (kapittel 4) er det veldig kaldt ute, det snør og fryser før møtet med troll finner sted. Den samme situasjonen oppstår i *Fridtjof den Modiges saga* hvor det snør, det er tåke og forferdelig kaldt, og karakterer kan se ingenting (kapittel 6:130-131). Selv om det er dagtid, fornemmer Fridtjov ikke det som er omkring ham, hans syn er begrenset. Han sanser bare stormen og kulden, og at det er helt uvær på sjøen. Hans båt synker. På grunn av det forferdelige været kunne han tro at han så trollkoner som kan råde over været, og at deres død stiller været (*Fridtjov den Modiges saga*, kapittel 6: 132) Den dårlige sikten som er forårsaket av snø og tåke er det som hjelper mennesker å si ting som egentlig ikke finnes. Så Honkos teori om at været endrer seg hvis det overnaturlige åpenbarer seg gjelder flere episoder i fornaldersagaer. Likevel er flere episoder uten storm og tåke, har godt vært og god sikt. Det er dårlig vær også i *Halfdan saga Brønufostr* (kp 4): når hovedkarakter var på havet, dekket tåken hele havet. Deretter begynte det en stor storm og alle skip sank, unntatt Halfdans skip som forble uskadet. (norsesaga, kapittel 4) Det oppstår bare én episode med dårlig vær i islendingesagaen som heter *Saga om Gunnar*,

tullingen på Keldugnup, der det er sagt at klimaet var arktisk da Gunnar møtte flagðkonur. Så det kan være at Gunnar fryser så mye at til det tidspunktet han går til grotta, er han helt frosset. Så det kan være at pga. været forestiller han seg et troll. Det er altså bare én islendingesaga som inneholder elementet av dårlig vær, men flere fornaldersagaer hvor det er dårlig vær. Likevel er det godt vær i mesteparten av episodene i fornaldersagaer og islendingesagaer. Dette er betinget av det at dårlig vært alene ikke er et betydningsfullt element, selv om det kan skjule mye om historien. Andre elementer som redsel eller normbrudd trenges for å gjøre historien mer betydningsfull. Som det er synlig i tabellen oppstår dårlig vær sammen med redsel (*Helgis tått*, *Ketil hongs saga*, *kp 2*, *kp 4* og *Grim Lodenkinns saga kp 31*). Det som er årsaken er antakelig at fornaldersagaer beskriver hendelser mer enn islendingesagaer. Det er avbildet sterke emosjoner som frykt i samband med vær. Grunnen er at stilen i fornaldersagaer er som i eventyr, hvor helten må overkomme hindringer. Lüthi (1986) har sagt at eventyr nevner bare det som er viktig for plot. Det samme gjelder fornaldersagaer. Hvis helten overlever det, så han kan ha en ny hindring.

6.2.4. Redd, trøtt, ensom og sjalu

I delen om dårlig vær var det forklart at redsel er noe som er brukt mye i sagaer, for å erstatte normbrudd. Jeg fortsetter med redseltemaet, for denne analysedelen handler om psykofysiske vilkår. Hvis karakter er redd, trøtt eller sjalu, så skjer den overnaturlig opplevelsen mer sannsynlig enn når karakter er livlig.

Troll i lovene er noen som er fremmede, men farlig, som vi så i normbrudds del. Så alle mennesker må være redd for å vekke troll opp (NGL vol 1, s.362) og ikke spise med ham (NGL vol2, S.51) eller mennesket skal straffes av det juridiske systemet. Det er også en annen mulighet til å betrakte lovene om troll. Det kunne være at flere er sett troll og spist sammen med ham og det var skremmende for islendinger og nordmenn. Man må ikke ha nær kontakt med troll eller det skader mennesker. Jakobsson (2008:53) skrev at troll i *Diplomatium Islandicum* kan være troll som er heksen. Så man må ikke invitere heksen hjem og spise med henne. På den annen sida virker det at trollene som er mennesker ikke alltid er noen som kan magi. Kan troll også være et menneske som er bare sett som uvanlig og farlig i denne loven? Hvis vi tenker på troll som et menneske som har noen egenskaper som gjør ham til troll. Det at en må ikke spise med troll, kan bety at hvis man spiser med

en fremmed så er det risiko for at man blir forgiftet av troll. Det å spise med noen er tegn på fortrolighet. Hvis det mangles tillit, kan det være redsel isteden? Det å vekke noen opp er også en markør at person har gode relasjoner med den han vekker troll. Hvis man vekker opp fremmede eller nærmeste, som er veldig trøtte og vil sove, så kan han bli sint unntatt fra hvor godt man kjenner den andre. Hvis noen er sint, så kan en også føle seg redd. Frykfølelsen er noe som kan prege trollforestillinger i lovene. En rimelig tolkning er at frykt kan være en av de eldste elementene som finnes i trollhistorier, for det er avbildet allerede i lovene, som er de eldste tekstene som handler om troll. Inneholder *Landnámabok*, bispesagaer, islendingesagaer, fornaldersagaer også redd eller annen psykofysisk tilstand?

Hvis det granskes islendingesagaer så det er flere episoden uten frykfølelse (som *Grettir saga*, *Tåtten om Jøkel Buesson*, *Sagaen om Fljotsdølane*, *Floamanna saga*), men det er også flere der det er frykfølelse eller andre psykofysiske tilstander.

I *Tåtten om Orm Storolvsson* er det en katt som er sagt å være det verste trollet. Mennesker trodde at hun var uovervinnelig og veldig farlig. Asbjørn kunne føle redd og være engstelig før kamp, for han hadde hørt hvor farlig motstander Bruses mor er. Selv om denne frykfølelsen varer til kampen, for når kamp begynner må han fokusere seg til kamp selv. I *Bårds saga* kjemper Torir med et farlig, kvinnelig troll, som er ond mot folk og har drept flere menn. Hun vil også drepe ham, men hun mislykkes og dør i hånda av Torir. (129) Han følte antakelig redsel før han begynte kampen. En lik situasjon er i *Finnboga den sterke saga* der Finnbogi sa til jarl at han ikke vil kjempe med en blåmann pga. hans ikke-menneskelig natur. (367) Hvorfor sies det når han ikke føler seg redd? En sannsynlig forklaring er at han er redd for troll. Så det finnes frykfølelse før kamp.

I kontrasten kan vi ta *Saga om Kjalnesingene*, der kong Harald vil at Bui kjemper med en blåmann, som hevdes å være også troll. Kong Harald er imponert. (36-37). Det at kongen er imponert viser at Bui har slåss med noen som enda kongen syns er farlig. Likevel overvinner Bui selv alle fiender pga. hans troll-lik karakter: han er ikke redd for troll, for han er en del av den overnaturlig verdenen. Det er også noe som skiller Finnbogi og Bui. Én er troll, men annen er menneske. Antakelig av den grunn mister Asbjørn sitt liv, men Bui overlever. Så forestilling i *saga om Kjalnesingene*, er ifølge psykofysik tilstand

endimensjonal, for han er ikke redd, men *Finnboge saga* er todimensjonal for Finnbogi var redd.

I *Sagaen om Gunnar, tullingen på Keldugnup* ber Gunnar hjelp av Fala når han føler at han ikke klarer å drepe trollkona (361). Han gjør det antakelig pga. han er redd for at trollkona kan seire over ham. Han har behov for hjelp. Han selv er ikke overnaturlig troll, så han trenger hjelp fra noen som er det. Fala og Gunnar sammen seier over det kraftige trollkona. Årsaken hvorfor de lykkes er at Fala er også et overnaturlig troll. Så et troll overvinner et annet som i *Kjalnesingene*, men forskjellen er at karakter i *sagaen om Kjalnesingene* har ingen grunn å være redd.

Så det kan antakelig være at i *Orm Storolvssons saga*, *Bårds saga*, *Finnboge den sterke saga* hvor denne fryktfølelsen forsterker før kamp karakterers forestilling om farlig troll allerede før kampen, hvis folk rundt helten prater om hvor farlig troll er. Frykt kan også dukke opp i løpet av kamp, men da er det spørsmål om det er endimensjonal eller todimensjonal tendens som vi så i *Sagaen om Gunnar, tullingen på Keldugnup*. På den annen side kan redsel være en faktor som bare hadde underholdende funksjon. Likevel virker det å være sannsynlig at redsel var noe mer i episoden enn bare underholdning. Viten at en må ha holmgang med noen som er sterk og farlig eller kjempe for livet, er antakelig en situasjon som kan frambringe angst, bekymringsfølelse, for det kan resulteres i ens død.

I *Eyrbyggja saga* er Katla sjalu på Geirrid, og denne psykofysiske tilstanden er den som er grunnen til at troll åpenbarer seg og konflikten mellom dem utvikler i løpet av en stor del av sagaen. (53)

Er det også redsel i fornaldarsagaer eller er det annen psykofysisk tilstand som er presentert der?

I *Sturlaug den arbeidsomes saga* (kp 7: 9-11) er det en forventede psykofysisk tilstand som er frykt. Heming vil ikke kjempe med troll Kol. Han nekter først, men kongen roser ham og sier at han er den sterkeste personen. (kp 7). Han var antakelig redd, for det forklarer hvorfor han nektet da kong beordret ham. I en annen episode i denne sagaen er det en annen psykofysisk tilstand-døsighet. I *Sturlaug den arbeidsomes saga* er alle tre menn søvnige for de er vekket fra sovn. Sturlaug og hans fosterbrødre Framar og Åge

anløper ved en vik. Om natta avtaler de at alle tre skal vakte en del av natta: først Åge, så Sturlaug og til slutt Framar. Sturlaug og Framar er falt i sovn. Åke som er våknet ror fortsatt, kommer til berg, hører noe og spør om der er noen. Han ser ei trollkone der som heter Torva. Hun anmoder om å transportere henne over øyen for at hun kunne få farens rikdom før andre søstre. Så gir hun god vind for å seile to dager. Det inngår avtale. Etter det møter Framar ei trollkone som ber at han roer henne til en øy. Framar er enig i trollkonas ønske, men ber til gjengjeld god vind. Sturlaug våkner, roer til nes og trollkona Hornnese som er ved ilden, ber om å se Rolf Nese og lover å gi til gjengjeld hennes spyd. Sturlaug dreper trollkona, for hun ville gripe Rolfs føtter. Det skjer likevel ikke, takket være Sturlaugs fort reaksjon. (kapittel 16: 23-26). I *Sørlo saga Sterka* (kp 19) var Sørlo desorientert fram til tåke ble borte. Så gikk alt trill rundt for ham. Han var fortumlet, skuffet når han ikke kunne se noe i tåka. Dessuten hadde han ikke sovet. I tillegg følte han seg ydmyket. I tillegg kunne det være hans begjær, som skapte trollforestilling. Alle disse faktorene sammen dannet antakelig ei trollkona som var veldig vakker kvinneskikkelse i hans bevissthet. I *Fridtjof den Modiges saga* (kp 6:130-131), som sagt i det forrige analysekapittelet, var det veldig kaldt ute og karakterer var veldig frosset. Det å fryse kan også danne åpenbaring om troll, som episoden viser. I *Ketil Høngs saga* (kp 5) er det hungersnøds tid når Ketil møter trollkona, som er en finn. Han mislykkes i å drepe henne, for hun forvandler seg hvalen. Det å sulte påvirker sterkt hvordan man sanser omgivelse. Han kunne bare se en hval og forestille seg trollkona. I *Grim Lodennkinns saga* er det Grim som har kjempet sterkt med en jotun, som såret han og det er nesten umulig at han kunne bli helbredret. Etter møtet med jotun er han mellom død og liv. Han forestiller seg allerede at han skal dø. I denne tilstanden møter han trollkona Lufthøne. (s. 38) Så det kunne være hans trøtthet og utmattet følelse, som lar han å forestille seg trollkona. I *Hrolf saga og kjempere hans* er det Hat med Bødvar, som klarer ikke å bevege seg, så skremmende er en drake for ham. (kp 23: 113-115) Så det er mørkt og han er redd. Så denne kombinasjonen er noe som forestiller seg episoden.

Alt i alt er det ulike psykofysiske tilstand som redsel søvnighet og begjær som er avbildet i episoder.

Så det oppstår redsel i flere islendingesagaer og fornaldarsaga, men finnes det flere psykofysiske tilstander i andre trollepisoder?

I *Landnámabok* kunne Einar være redd, for hans nabo forfølger ham. Han løper så fort som han bare kan, fordi han er i fare. (H63, s. 107) Han er antakelig løpt intensivt og er sliten. På grunn av det er hans psykofysiske tilstand forspent. En rimelig tolkning er at han var så trøtt etter å ha løpt at han begynte å forestille seg troll. På den andre sida er trøtthet et element som er i det overnaturlige narrative der en møter troll. Så det at Honkos kriterium om bestemte psykofysiske vilkår oppstår i denne teksten, og vanligvis opptrer også i overnaturlige sagn, betegner at man tenkte at denne historien er virkelighetskildring, ikke noe man hadde oppdiktet.

Det er også andre episoder hvor karakterer er slitne. I *Tord kakales saga* er det årsaket av ridning. Når man rir lenge, trenger man å holde lenge ut siden ridning er en stor fysisk anstrengelse. Ridningen gir sterk belastning for hele kroppen. Det at rytteren er søvning og sliten forsterker muligheten til å møte troll. Det som klargjøres i beskrivelsen er at Asbjørn og følget hans har antakelig kommet langt borte og ridd lenge. Når man er stadig på veien, er man lenge inne i rutine, man ser landskapet som noe forgjengelig som kommer og går. Så ikke bare kroppen blir sliten, men også menneskets sinn har behov for å finne veien ut av rutinen. Den utslitte kroppen og sinnet har behov for at noe skulle fange deres oppmerksomhet. Uansett om det er da noe virkelig eller ikke. Dette er det andre resultatet, at det skapes overnaturlig erfaring i menneskets hjerne.

Hvis vi gransker den andre episoden i *Sturlunga saga* og *Guðmundar saga hin elzta* og kongesagaer, hvilke psykofysiske tilstander dominerer der, er det én eller flere?

I *Heimskringla* og i *den Legendariske saga om Olav den Hellige* er det sagt at handlingen er i natta. Kongen Olav har ikke sovet og er trøtt. I *Sturlunga saga, historien om Snorri i Skalavik* er det også matthet, for Snorri er antakelig vært aktiv nesten hele uka, og det er lørdagsnatt da han møter troll. Det er den første sinntilstanden i kongesaga og samtids saga episoder. Likevel det er ikke den eneste. I tillegg har han sterk tro på gud, for han leser bønner til gud, som han gjør hver kveld, men den gang vil han frigjøre sted fra trollaktivitet. Det å be, er et motiv som opptrer også i historien om *Snorri i Skalavik* og *Guðmundar saga Arasonar hin elzta*. Så det å fordype seg i en sakral handling: lese bønner og tro på guddommelig makt, kan danne en konkret sinntilstand som gjør personer mer mottakelige for overnaturlige fenomener i kongesagaer (det gjelder ikke *Troll tåtten* og *Olav Pattr Storolfsson*) og samtids sagaer (unntatt *Tord Kakales saga* som mangler

denne motiv) i islendingesagaer, fornaldarsagaer som er i en profan omgivelse. Trollfigur er en del av deres åpenbaring, som kan i disse tilfeller skje, for allerede før det det overnaturlig skjer, tror karakterer at det finnes i verden. Kong Olav venter på at noe uvanlig skal skje, og han er forberedt for at noe kan skje. Dermed kan det være at hans forventning sammen med den sakrale situasjonen danner overnaturlig erfaring. Forklaring er antakelig Mundals (2006:720, 724) ide om at ofte samtidssagasjanger og kongesagasjanger selv er sjangrer, hvor overnaturlige vesen er troverdige.

Likevel finnes det en tredje psykofysisk tilstand i samtidssagaer. I *Guðmundar saga Arasonar hin elzta* og *saga om Snorri i Skalavik* er det sagt at Snorri er ensom når han går ut. Ordet ensom har to betydninger. (Ensom, bokmålsordboka) Dermed vi kan si at han går ut alene eller han føler seg ensomt. Det viser at det kan være hans ensomhet som forårsaker denne trolloplevelsen.

Det oppstår redsel i lovene om troll, men også i islendingesagaer hvor det er vanlig, men også i samtidssagaer og i *Landnámabok*. Som vi så, så oppstår det flere psykofysiske tilstander i alle sjangrer. Likevel hvis en må kjempe med blåmann (*Finnboge den sterkes saga*) eller ånd (for eksempel *Sturlunga saga om Snorri Skalavik*) som er betegnet også troll, så er en antakelig redd (det gjelder ikke *saga om Kjalnesingene*).

I *Landnámabok* er dette psykofysiske vilkåret trøtthet som i *Tord kakales saga*. Grunnen til dette er at begge karakterene driver med fysisk aktivitet, Einar løper og Guðmundarson rir. I de to andre samtidssagaene, *Guðmundar saga Arasonar hin elzta*, *Tord Kakeles saga* og episoden i *Sturlunga saga om Snorri i Skalavik*, er det ensomheten, og i en av islendingesagaen, *Eyrbyggja saga* er det sjalusi. Det som kan være årsaken til at *Eyrbyggja saga* tilhører til islendingesagaene som ikke er så faktabaserte som *Landnámabok*, men har heller ingen sakral sfære, så som bispesagaene. Dermed er det beskrevet mer islendingenes relasjoner og liv. Sjalusi er en del av menneskenes hverdagsliv i dag, men var antakelig også i middelalderen. Det er flere episoder hvor det er veldig sterke følelser som redsel, sjalusi som kan hjelpe å danne trollepisoden. Grunnen til at psykofysiske vilkår oppstår, er antakelig det at emosjoner er noe som mennesker har alltid følt. Det spiller ingen rolle hvilket årstall det er.

7. Konklusjon

Det er ikke alltid så lett å hevde hvilke episoder er to- og hvilke endimensjonale fordi det sjeldent oppstår fullstendig en- eller todimensjonale episoder. Men hvis det oppstår en kamp mellom et troll og en helt, er det antakelig fornaldersaga eller islendingesaga.

Det at det finnes få fullstendige fantasiepisoder eller fullstendig todimensjonale episoder, viser at historiene er bygd opp av ulike elementer som delvis er en del av fantasiverden, og delvis tilhører menneskeverdenen. Det var antakelig fortellerens valg hvilke episoder som han mente kunne være underholdende. Som Mundal sa (2006: 726) finnes ulike fantasielementer i sagaene også for å underholde mennesker. Fortelleren velger elementer som skaper eller ikke skaper spenningen i historien. Når han ville skape en episode som ingen egentlig tror på, så bruker han mye interaksjon så som kampdetaljer, samtale, mens når han vil skape en troverdig episode, bruker han for eksempel redsel.

Så det er elementer som natt, normbrudd og psykofysiske vilkår, som Honko (1964) har presentert i sin artikkel, som handler også om muntlige historier og dermed hvordan mennesker forstår verden og det overnaturlige rundt seg. Det viser hvordan mennesker ikke bare i dag forstår det som de ikke kan forklare, men som var vanlig forståelse på denne tida, fordi mennesker frykter alle de samme uvanlige, overnaturlige fenomenene i dag, og var antakelig redde for disse fenomenene som kom med mørket også i middelalderen.

Sagaer viser også at det var bestemte normer som resulterte i det at overnaturlige vesener åpenbarte seg. En tendens som forekommer også i memorater (Honko, 1964:16) Forfatteren måtte ikke gjøre det bevisst. Noen elementer var antakelig også ubevisste valg, så som å legge inn i historiene følelser som f. eks. av redsel eller skjule disse elementene inne i historiene. Så historiene endret seg hver gang de ble fortalt videre og sagaene var et resultat av et kollektivt forfatterskap og lang muntlig tradisjon. Likevel er ikke alle episodene endimensjonale og flere episoder er både én- og todimensjonale.

Fornaldersagaer inneholder de fleste trollene siden sjangeren selv er knyttet til eventyr. Likevel er magiske midler et motiv som oppstår også i islendingesaga, for eksempel usårbarhetens skjorte og magiske hansker i *Sagaen om Torskefjordingene*. Likevel er dette motivet sjeldent i islendingesagaer i forhold til fornaldersagaer.

Vanligvis er det ikke mulig å si om en episode bare er én- og todimensjonal. Det er to kongesagaer, tre islendingesagaer og fire fornaldersagaer som inneholder normbrudd. Så det er normbrudd i hver av sjangrene. Årsaken er ikke verkenes alder. Antakelig er det spørsmål om det hvordan ulike fortellere har kombinert ulike elementer før de ble skrevet ned og slik det ble skapt historier som fascinerer mennesker, fordi de inneholder både fantasi og virkelighetsskildring.

Antakelig var det noen motiver som dag, interaksjon, livlighet som ble fortalt hver gang historie ble fortalt videre. Disse episodene er historiene hvor muntlig tradisjon er synlig. Mennesker forteller historier om erfaringer videre, men hver gang forandrer historien seg, noen elementer forsvinner, mens andre kommer inn. Så det er sannsynlig at fortelleren tar over elementer som han synes er spennende. Så derfor er det antakelig mulig å finne disse elementene i historiene om troll i sagaer. I perioden av muntlige beretninger, kombinerte sagafortellere ulike elementer som de husket fra andre trollhistorier og mistet andre.

Det kan også være at motiver som er fra kongesagaen der kongen ber gud, er et motiv som er knyttet til bispesagaen hvor den kan stamme fra, og der bispesagaen er erstattet med gud. Så det var denne sammensmeltingen av elementene som Mundal (2006:721) har hevdet i sin artikkel.

Når det gjelder psykofysiske tilstanden, så er karakterene i to bispesagaer ensomme, i *Landnámabok* og i samtids saga *Tord Kakeles saga* er Asmund sliten og i en av islendingesagaene, *Eyrbyggja saga*, er Katla sjalu. Når det gjelder dårlig vær, så mangles det i kongesagaene, men det er bare én episode i islendingesagaene og én i samtids sagaene, mens det er ni episoder i fornaldersagaene. Årsaken til det at finnes så mange episoder i fornaldersagaene, er betinget av fornaldersagaenes natur, som har likheter med eventyr. Likheter er å skildre ting som er viktige i forhold til trollepisodene.

Troll er et kulturfenomen, men også et fenomen som lar å få innsikt i det hvordan historiene i middelalderen ble bygd opp. Noen historier inneholdt fantasi, andre det overnaturlige, mens for det meste inneholdt de begge deler.

8. Litteraturliste

Andersson, T. M. (1978) The Icelandic Sagas. I: Felix J. Oinas. Red. *Icelandic Heroic Epic and Saga. An Introduction to the World's Great Folk Epics*. Bloomington: Indiana University Press, Bloomington & London, s.145,158-160.

Arnold, M. (2005) Hvat er tröll nema þat?: The cultural History of the troll. *The Shadow-Walkers: Jacob Grimms Mythology of the Monstrous*.red. Tom Shippey. Tempe, Ariz.:Arizona center for Medieval and Renaissance Studies. ACMRS & Brepolis, s.112-114.

Bascom, W. (1965) The Forms of Folklore: Prose Narratives, *Journal of American Folklore* Nr 78, s. 3–20.

Brunvand, J. H. (1998) *The Study of American Folklore. An introduction*. (4) New York: W.W.Norton & Company.

Eggertsdóttir, M. 2016. (1993). Finnboga saga ramma. *Routledge Revivals: Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. I. Pulsiano, P, Wolf, K. red. New York: Routledge Taylor & Francis group, s.194

Eremenko, A. (2006) The Dual World of the Fornaldarsögur. I: McKinnell, J og Ashurst, D og Kick, D.red. *The Fantastic in Old Norse/Icelandic Literature: Preprint Papers of the 13th International Saga Conference, Durham and York 6th-12th I-II*. Durham: Centre for Medieval and Renaissance Studies, s. 217-222.

Guðmundsdóttir, A. (2014) The Other World in the Fornaldarsögur and in Folklore. I: Sävborg, D; Bek, K. red. *Folklore in Old Norse-Old Norse in Folklore*. Tartu: University of Tartu Press, s. 14-40

Guðmundsdóttir, A. (2017) Behind the cloak, between the lines: Trolls and the symbolism of their clothing in Old Norse tradition. *European Journal of Scandinavian Studies* 47 (2), De Gruyter, s. 322- 350.DOI: <https://doi.org/10.1515/ejss-2017-0022>

- Hagland, J. R. (2018) The Troll and Old- Norwegian Icelandic Law. I: Sävborg, D., Bek-Pedersen, K. red. *Supernatural Encounters in Old Norse Literature and Tradition.*, D., Bek-Pedersen, K. Belgia: Brepols, s.176-187.
- Honko, L. (1964) Memorates and the Study of Folk Beliefs. 1nd. *Journal of the Folklore Institute*, s. 4-19.
- Jakobsson, Á. (2008) The Trollish Acts of Þorgrímr the Witch: The Meanings of troll and ergi in Medieval Iceland. *Saga-Book* 32, s. 39–68
- Jakobsson, Á. (2013) Medeltidens trollbegrepp. I: Östlund, K., Frängsmyr, C.red. *Om människans historia: Avhandlingar Om klimatets inverkan & Om den urgamla trollnationen*. Uppsala: Bokförlaget Atlantis, s. 291–98.
- Jørgensen, G. J. (2013) Diplomer, lover og jordebøker. *Håndbok i norrøn filologi*. I. Haugen, O.E. Red. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, s. 250-301.
- Kuldkepp, M., (2011). *Kolm saagat põhjamaade muinasajast*. Tartu: Ilmamaa.
- Kristjánsson, J. (1997) *Eddas and Sagas* 3nd. Reykjavik: Hid Islenska Bokmenntafelag, s. 341-343
- Lassen, A. (2016) *Rolf Krakes Saga*. Oldtidssagaerne. Bind 2. Denmark: Gyldendal.
- Lassen, A. (2018). *Grim Loddenkinds saga*. Oldtidssagaerne. Bind 5. Denmark: Gyldendal.
- Lassen, A. (2018). *Ketil Høngs saga*. Oldtidssagaerne. Bind 5. Danmark: Gyldendal.
- Lassen, A. (2018). *Sagaen om Sturløg den Stræbsomme*. Oldtidssagaerne. Bind 6. Danmark: Gyldendal.
- Lassen, A. (2018). *Romund Gripssøns saga*. Oldtidssagerne Bind 6. Danmark: Gyldendal.
- Lassen, A. (2018) *Pile- Ods saga*. Oldtissagaerne. Bind 5. Danmark: Gyldendal.
- Lassen, A. (2018) *Om Fridtjof den Modiges saga*. Oldtissagaerne. Bind 4. Danmark: Gyldendal.
- Lindow, J., (2014). *Trolls: An Unnatural History*. London: Reaktion.

Lüthi, M. 1986. (1982). *The European Folktale: Form and Nature*. Oversatt av Niles, J, D., 2nd Bloomington: Indiana University Press: Bloomington & Indianapolis.

Mundal, E. (2006) The Treatment of The Supernatural and Fantastic in Different Saga Genres. I: McKinnell, J og Ashurst, D og Kick, D.red. *The Fantastic in Old Norse/Icelandic Literature: Preprint Papers of the 13th International Saga Conference, Durham and York 6th-12th I-II*. Durham: Centre for Medieval and Renaissance Studies, s. 718-126.

Ólason, V. (2004) *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and culture*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Pálsson, H. (1985) *Seven Viking Romances*. London: Penguin Books.

Sävborg, D. (2018) The Icelander and the Trolls-The Importance of Place I: Valk, Ü. og Sävborg, D. red. *Storied and Supernatural Places: Studies in Spatial and Social Dimensions of Folklore and Sagas*. Helsinki: Finnish Literature Society/ SKS. (Studia Fennica Folkloristica; 23). s. 194-205

Tønsberg, M, H. (2012) *Det tragiske element i islendingesagaen*. [masteroppgave]. Universitetet i Oslo.

Internettkilder:

Beserker. (2018, 12. oktober). *I Store norske leksikon*. [Internett]. Hentet fra: <https://snl.no/berserker> (Lest 29.04.2019).

Diplomatarium Islandicum. (2018, 20. februar). *I Store norske leksikon*. [Internett]. Hentet fra https://snl.no/Diplomatarium_Islandicum (Lest 3.05.2019).

Ensom (ingen dato). Bokmålsordbok. [Internett]. Hentet fra: https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=ensom&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge (Lest 7.05.2019).

Eddadikt (ingen dato). Bokmålsordbok. [Internett]. Hentet fra: https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=eddadikt&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge (Lest 15.05.2019).

Eremenko, A. (2004) *Folklore Elements in the Viking Sagas: The Magic helper*. Hentet fra: <http://lomegil.narod.ru/papers.html> (Lest 13.05.2019).

Fornaldarsögur Norðurlanda. (u.å.) [Internett]. Hentet fra <https://www.snerpa.is/net/forn/forn.htm> (Lest 10.05.2019).

Frostating. (2019, 4. februar). *I Store norske leksikon*. [Internett]. Hentet fra: 26. mai 2019 fra <https://snl.no/Frostating> (Lest 10.05.2019).

Illuga Saga Gríðarfóstra. (2011) *Fornaldarsögur Norðurlanda Legendary Sagas of the Northland in English Translation*. [Internett]: Germanic Mythology. Texts, Translation, Scholarship. Hentet fra: <http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/IllugaGridafostraSagaChappell.html> (Lest 28.04.2019).

Islandroadguide. (u.å.) [Internett]. <https://icelandroadguide.com/items/hrutafjardarhals/> (Lest 7.04.2019).

Landnámabók. (2019, 3. april). *I Store norske leksikon*. [Internett]. Hentet fra: <https://snl.no/Landn%C3%A1mab%C3%B3k> (Lest 10.05.2019).

Nilssen, K. (2017) *Bosi saga og Herraud*. Norsesaga. [Internett]. Hentet fra: <https://www.norsesaga.no/bosi-saga.html> (Lest 13.05.2019).

Nilssen, K. (2017) *Sörli saga*. Norsesaga. [Internett]. Hentet fra: <https://www.norsesaga.no/soslashrli-saga.html> (Lest 13.05.2019).

Nilssen, K (2017) *Halfdan saga Brönufóstra*. Norsesaga. [Internett]. Hentet fra : <https://www.norsesaga.no/halfdan-branafostres-saga.html> (Lest 15.05.2019).

Nilssen, K. (2017) *Gange-Hrolfs saga*. Norsesaga. [Internett]. Hentet fra: <https://www.norsesaga.no/gange-hrolfs-saga.html> (Lest 15.05.2019).

Norna-Gestr.(u.å.) *Fornaldarsögur Norðurlanda. Legendary Sagas of the Northland*. [Internett]. Hentet fra: <http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/NornaGestrSagaHardman.html> (Lest 1.05.2019).

Overnaturlig (u.å) Bokmålsordbok. [Internett]. Hentet fra https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=ensom&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge (Lest 18.05.2019).

Sunde, Jørn Øyrehagen. (2019, 4. februar). Magnus Lagabøters landslov. *I Store norske leksikon*. [Internett]. Hentet fra https://snl.no/Magnus_Lagab%C3%B8ters_landslov. (10.05.2019).

Sturlunga saga. (2019, 4. april). *I Store norske leksikon*. [Internett]. Hentet fra https://snl.no/Sturlunga_saga (Lest 10.05.2019).

Vigfusson, C. (1874) An Icelandic-English Dictionary-Ringja-Rida. [Internett]. s.498. Hentet fra: http://lexicon.ff.cuni.cz/html/oi_cleasbyvigfusson/b0498.html (19.05.2019).

1050-1350: *Høymiddelalder*. Universitetet i Oslo. [Internett]. Hentet fra: <https://www.norgeshistorie.no/hoymiddelalder/> (14.05.2019).

1350-1550: *Senmiddelalder*. Universitetet i Oslo. [Internett]. Hentet fra: <https://www.norgeshistorie.no/senmiddelalder> (14.05.2019).

9. RESÜMEE

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond Norra keel ja kirjandus

Bakalaureusetöö: **Kohtumine trolliga**

Autor: Rika Tapper

Juhendaja: prof. Daniel Sävborg

Tartu 2019

Käesoleva töö eesmärgiks on kirjeldada, kuidas on kujutatud keskaegses Skandinaavias inimese kohtumist trolliga. Selle saavutamiseks on töös analüüsitud 38 teksti, mis kuuluvad erinevatesse žanritesse.

Kõige olulisemad töö osad on sissejuhatus, kus on selgitatud trollimõistet üldiselt, käsitletud teema aktuaalsust, töö eesmärki ja nimetatud teadlasi, kes on trolli seoses dimensioonidega varem uurinud. Teooria osas on kirjeldatud narratiividega seonduvaid mõisteid ja seletatud lahti analüüsis kasutatud folkloristlikud teooriad. Meetodis kirjeldatakse, kuidas on hangitud materjal. Analüüsiosas on vaadeldud trolli esinemist saagades kriteeriumite kaudu. Samuti on esitatud kokkuvõtte, kasutatud kirjandus, resümees ja tabel.

Troll ilmub nii Landnámabok`is, seadustekstides, piiskopisaagades, islandlaste saagades, kuningate saagades kui ka vana-aja saagades. Vaadeldakse, millised neist trolliepisoodidest on Max Lüthi (1986) ja Lauri Honko (1964) folkloristikateooriatele tuginedes ühedimensioonilised episoodid, milles ilmneb sarnasus muinasjuttudega ja millised neist on kahedimensioonilised, mis sarnanevad muistendile. Analüüsimiseks on kasutatud ühedimensioonilisusele vastavaid Lüthi kriteeriume (1986: 6-8,10), milleks on,

et fantaasiaepisood toimub karakteri kodust geograafiliselt kaugel asuvas paigas ning esineb interaktsioon trolli ja saagategelase vahel. Lisaks on kasutatud Honko kriteeriumi (1964), et üleloomuliku olendiga kohtumine toimub päeval. Kahedimensioonilise episoodi puhul on Honko kriteeriumiteks episoodi toimumine öisel ajal või halva ilma korral, seega on inimese nägemine piiratud, mistõttu määratleb inimene kogetut üleloomulikuna. Kui tegelane on rikkunud ühiskonnas kehtivat normi, siis võib see olla üleloomulikku kogemust vallandavaks teguriks. Lisaks usutavates üleloomulikes lugudes on karakteril teatud vaimne seisund, näiteks väsimus, mis võib kutsuda esile üleloomuliku kujutluspildi. (Honko, 1964:13,16) Kahedimensioonilisus avaldub keskaegsetes seadustekstides, kus on keelatud trolli äratada või temaga lõunat süüa, see on tingitud arvatavasti žanri vanusest. Seadused on kirjutatud, et teatud normi säilitada ja anda käitumisjuhised. Töös käsitletavat seadused väljendasid teatud uskumust, millest on tingitud ka nende dimensioonilisus. Kuningate saagad ja kaasajasaagad on kirjeldatud nagu reaalselt kogetud episoodide, osades tekstides esinevad ka üksikud fantaasiaelemendid. Islandlaste saagades ja vana-aja saagades on sagedasemaks elemendiks interaktsioon tegelase ja trolli vahel ja päeva esinemine, mis viitavad, et episood on vähemalt osaliselt fantaasia. Halb ilm esineb enim vana-aja saagades. Kuningate saagades esineb normirikkumine, mis annab neile selle elemendi järgi kahedimensioonilisuse. Kaasajasaagades puudub normirikkumine. Põhjus on kuningate saagades esinev kuninga autoriteetsus ja seotus Jumalaga. Islandlaste saagad püüavad olukordi realistlult kujutada, siiski esineb suhteliselt vähe normirikkumist. Vana-aja saagades esineb normirikkumisi. Öö ja halb ilm ei esine seadustekstides, enamikes islandlaste saagades, kuigi žanri arvestades võiks seda eeldada. Tundub, et interaktsiooni ei esine enamikes vana-aja saagades, juhul kui episoodide toimumisajaks on öö.

Bakalaureusetööl on lisatud ka trolliepisoodide käsitlev tabel, et anda ülevaade 71 episoodist, mille puhul on tekstis nimetatud üleloomulikku olendit sõnaga troll. Antud töö mahupiirangu tõttu ei hõlma analüüs põhjalikku ülevaadet kõikidest episoodidest ja tabelis esitatud kriteeriumitest, kuid võib osutada kasulikuks teemaga tegelejatele.

10. Vedlegg

No	Namn av verk	Telset	Allder	Sjanger	Normbrudd	Nytt Dhrig vær	Psykoanalyse	Tror man det?	Fantasi verden	Interakasjon	Ingen	Dag	Energisk	Geografisk	Mangelen	Mangelen
								Er det	begruer her	normbru	normbru	Dag	Energisk	avstand	avstand	avstand
1	Landnámabók	todimensjonal hovedskilling	1300	Ikke konkret sjanger	X	X	X	X				X				X
2	Den Eldre Frostatingalov, 182	todimensjonal	1260	Lov	X	X	X	X								
3	Herséla, 265	todimensjonal	1271	Lov	X	X	X	X								
4	Magnús Hákonarson landslag 51	todimensjonal	1200/1350	Lov	X	X	X	X				X				
5	Djupomáttur Íslendingum, 224	todimensjonal	1185	Lov	X	X	X	X								
6	Ljónu-Bo gættungr-Óhrveitir, 372	todimensjonal	1274	Lov	X	X	X	X								
7	Grimmdar saga Af risum þrjú skinn, 464	Todimensjonal	1200	Santissaga	X	X	X	X				X				X
8	Sturlunga saga om Snorri i Skarvick, 284	en-og todimensjonal	1250/1300	Santissaga	X	X	X	X				X				X
9	Sturlunga saga, Forðer saga kakala, 145	en-og todimensjonal	1200	Santissaga	X	X	X	X				X				X
10	Sturlunga saga, Ólafs saga Trygvason, 175	endimensjonal	1100	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
11	Sturlunga saga, Ólafs saga Trygvason, 164	en-og todimensjonal	1250	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
12	Sturlunga saga, Ólafs saga Trygvason, 164	en-og todimensjonal	1250	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
13	Háttatal, Olaf Trygvason, 305	en-og todimensjonal	1200	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
14	Háttatal, Olaf Trygvason, 305	en-og todimensjonal	1200	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
15	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
16	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
17	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
18	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
19	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
20	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
21	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
22	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
23	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
24	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
25	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
26	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
27	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
28	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
29	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
30	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
31	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
32	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
33	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
34	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
35	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
36	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
37	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
38	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
39	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
40	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
41	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
42	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
43	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
44	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
45	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
46	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
47	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
48	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
49	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
50	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
51	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
52	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
53	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
54	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
55	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
56	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
57	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
58	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
59	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
60	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
61	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
62	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
63	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
64	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
65	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
66	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
67	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
68	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
69	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
70	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X
71	Ólaf þeirri Geirastaklar, 48	en-og todimensjonal	1300	Kongesaga	X	X	X	X				X				X

Mina, Rika Tapper, olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Rika Tapper

24.05.2019

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Rika Tapper,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
MØTE MED TROLL,

mille juhendaja on Per Daniel Sävborg, PhD,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi
DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele
kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi
DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab
autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning
keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse
kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute
intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Rika Tapper
24.05.2019